

ARH Diss. B-25743

TRÜ Üldise ajaloo Kateder

Prantsusmaa võitlus kolmanda
ja neljanda koalitsiooniga

Diplomitöö

Astrid Toomi

Ino. nr. 281

1957. a.

Tartu Ülikooli kirjanduskogu
ARTIKKOGU

Sisukord.

1. Sissejuhatus lk. 3.
2. Vahekorra katkemine Inglismaaga ja kolmanda koalitsiooni moodustamine. lk. 16.
3. Prantsusmaa võitlus kolmanda koalitsiooniga. lk. 46.
4. Prantsusmaa võitlus neljanda koalitsiooniga. lk. 74.
5. Tilsiti rahu. lk. 108.
6. Kokkuvõte. lk. 139.
7. Kasutatud allikad ja kirjandus koos lühenditega. lk. 145.

Sissejuhatus.

Lenin ja Stalin õpetavad, et sõda oma olemuselt on ühe või teise klassi poliitiline jätkamine vägivaldsete vahenditega. Seega sõdade olemus ja toimimise põhjused ning sihid peituvad antud klassi ja riigi poliitikas. Lenin väitas, et „... sõja iseloom ja ta edu kõige rohkem sõltuvad selle maa sotsiaalsest kor- rast, millele astub sõtta, et sõda on selle sotsiaalse poliitika peegeldus, mi- da antud maa enne sõda teos- tab.“¹⁾ Revolutsioonilise Prantsusmaa kohta ta kirjutas: „... 1792. a. pidas

---

1) Lenin, B. U., Cor., m. 30., l. 131.

sõda Prantsusmaal revolutsiooniline klass, kes saatis korda ennenägematut revolutsiooni, masside ennukuulmatu rangelaslikkusega purustas täiesti Prantsuse monarkia ja tõusis üles ühendatud monarhistliku Euroopa vastu. Sõda Prantsusmaal oli selle revolutsioonilise klassi poliitika jätkamine, kes teostas revolutsiooni, saavutas vabariigi, õiendas arved Prantsuse kapitalistidega ja mõisnikega ... "1)

Vastavalt sõja iseloomule ja eesmärkidele jaotab Lenin sõjad õiglasteks ja ebaõiglasteks. Eormiste hulka kuuluvad ka Prantsuse XVIII saj. kodanliku revolutsiooni aegsed sõjad, kus prantsuse rahvas võitles revolutsiooni rõõdu eest interventide vastu, kes tahtsid seda lämmatada. Kogu rahvas ja eriti massid, s.o. rõhutatud klassid olid haaratud ääretult revolutsioonilisest entusiasmist: sõda pidasid kõik õiglasteks, riitsesõjaks ja ta oli tegelikult selline. Revolutsiooniline Prantsusmaa riitses end reaktioo-

---

1) Lenin, B. U., Cor., m. 24., lk. 365-77.

nilis - monarhistlike Euroopa vastu.¹⁾ Euroopa monarhid, peale seda kui revolutsioon oli hävitanud absolutistlike monarkia ja aadli privilegid Prantsusmaal, sööstid feodaalset korda ja valitsevate klasside huve pääsma. Selle kohta ütleb sm. Stalin, et "... 1792. a. sõda oli Prantsusmaal puhkenud revolutsioonitulerahjust heidutatud piiramatute feodaalkuningate dünastilise sõda vabariiklike Prantsusmaa vastu. Sõja eesmärgiks oli kustutada see tulerahju, taastada Prantsusmaal vana kord ja anda kokkunenud kuningatele seega tagatis revolutsioonitaudi puhkemise vastu nende oma riikides."²⁾ Välismaisi intervente abistasid Prantsuse emigrantid, kes lootsid taastada Prantsusmaal Bourbonide dünastiat ja endist feodaal - absolutistlike korda. Kuigi revolutsiooni vaenlased eksisid oma arvestustes. Prantsuse rahvas viis kodanlike revolutsiooni

1) Lenin, B. U., Cor., m. 25., lk. 336.

2) Stalin, J. V., Teosed, 3., lk. 5.

ni lõpule, purustas selle ssemised ja vältsed vaenlased, päästis Prantsusmaa sõltumatus, saavutas tal-
le esmajärgulise suurriigi seisundi. Siinjuures ei päästnud aga revolutsioonilt Prantsusmaad mitte ainult prantslaste patriotism ja vabvus, vaid see oli oluliselt Fru-
gitud ta materiaalistest, ajalo-
lis-majanduslikest Frugitumustest. See võitlus oli arveteõiendamise oma aja äraelland feodalismiga, kusjuures toimus nime, paratama-
tu, otsustav ülemine nõrgema tootmisviisi, vaba talumaa val-
duse juurde.¹⁾ Siin toimus võit-
lus uue ja progressiivse ning va-
na ja reaktsooniltse vahel, kus-
juures paratamatult arengusea-
duse järgi võitis progressiivne.

Peale kontrevolutsiooniltst pööret 9. Termidooril 1794. a. järg-
nes Prantsusmaal poliitiline reakt-
soon, mis hävitas järkjärgult rah-
va demokraatlikud saavutused. Vältspoliitikas ei katunud võit-

¹⁾ Herun, B. U., Cor., m. 25., lk. 335.

lus Prantsusmaa ja Inglismaa ning
 tema poolt juhitava Euroopa feo-
 daal-absolutistlike riikide koalitsio-
 onni vahel, kusjuures jätkus Prant-
 suse vabariigi edu, mis oli alanud
 juba 1793.a. Sõda oma iseloomult
 aga muutus revolutsiooni lõpu jä-
 rel ebaõiglaseks, vallutussõjaks, mi-
 da peeti võõraste maade anastami-
 se eesmärgil. Prantsusmaa oli val-
 lutanud Belgia, Keisri vasaku kal-
 da ja Hollandi ning ka Põhja-Ita-
 lia võitlejad prantslased edukalt.
 1795.a. sõlmitud Baseli rahu, mil-
 lega tunnustati Prantsusmaa vallu-
 tused, oli Prantsusmaa seisukohalt
 anastuslike rahu. 1797.a. oli Prantsus-
 maa vastu organiseeritud esimene
 koalitsioon lõplikult purunenud ja
 võitlust jätkas veel vaid Inglismaa,
 kel aga õnnestus 1798.a. organiseerida
 uus koalitsioon, mis seadis oma
 eesmärgiks likvideerida kõik Prant-
 susmaa vallutused Euroopas ja taas-
 tada Prantsusmaal Bourbonide
 monarkia.

1799.a. kevadel ja suvel oli Prant-
 susmaal terve rida kaotusi ning

ka ssepoliittras oli oluord ebanin-
 del iihelt poolt rojaltside mässu-
 ratsete ja teiselt poolt vaesemate kih-
 tide rahulolematuse tõttu. 1799.a. sü-
 gisel Prantsuse vabariigi oluord
 vältspoliitilselt kannas küll para-
 nema, kuid Direktooriumi pres-
 tiiz oli langenud, ta poliittraga
 polnud rahul enam suurodan-
 lus, kes taotles tugeva võimu ra-
 jamist ning tekkis uue riigi-
 pöörde plaan, mis teostati Napo-
 leoni poolt sõjaväe abil 18-19.
 brüümäartel 1799.a. Tä rätte läns al-
 gusest peale rogu võim nung al-
 gas Napoleon Bonaparte'i sõjalise dik-
 taturi periood, tähistades rodan-
 liku kontrevolutsiooni edarist areu-
 gut, mis oli alanud juba 9. termi-
 doori pöördega. Bonaparttsõltu valit-
 sus „... lämmatas Prantsuse revolüt-
 siooni ja säilitas vaid need revolüt-
 siooni tulemused, mis olid kasuli-
 kud suurodanlusele.“¹⁾ Lenta, rää-
 mides sellert, ütleb järgmist: „Prantsus-
 maa ajalugu näitab merle, et bona-

1) Cmaruk, H. B., O sugocmanrax nap-
 müüroü padamoc..., lr. 7.

partistlike kontrevolutsioonid kasvavad välja XVIII saj. lõpus (hiljemini teatavalt aastaks 1848-1852) kontrevolutsioonilise kodanluse põlmal, rajades oma korda teed legitiimsesse monarhia taastamiseks. Bonapartism on valitsuse vorm, mis kasvab välja kodanluse kontrevolutsioonilisusest demokraatlike ümberkorralduste ja demokraatliku revolutsiooni olurajas."*) See oli valitsus, mis teenis reaktioonilise suurkodanluse huve. Suurkodanlus, kes oli soovitud tugevat võrnu, asetas Napoleoni ette 3 põhitähtselt ülesannet: 1.) ohjeldada demokraatlik liikumine Prantsusmaal, 2.) kindlustada Prantsuse kodanluse kõrv hüved ja kasumid, mis ta sai revolutsiooni tulemusena, 3.) kindlustada Prantsuse tööstuslikele kapitalile majanduslik ja poliitiline võim Euroopas, hiljem aga kogu maailmas.²⁾ Neid ülesandeid hakkasid Napoleon nüüd teostama. Viimase ülesande täitmiseks tuli tal pidada laialdaselt anastus-

1) Lénine, B. U., Cor., m. 25., lk. 233.

2) Monok, lk. 9. jj.

sõdu. Napoleoni sõjad kujutasid endast noore ja elujõulise, kuid samaaegselt juba reaktioonilise Prantsuse suurrodanluse vallutussõdu nite turgude ja nite toorainete baaside hännimiseks. Väljasaavutusi progressiivsetest Prantsuse revolutsiooni sõdadest kontrevolutsiooniliste Euroopa monarhiate koalitsioonide vastu,¹⁾ olid nad muutunud õiglastest revolutsiooni sõdadest ebaõiglasteks röövsõdadeks, mille peamiseks eesmärgiks oli Prantsusmaa raudandustöööstusliku ja sõjapoliitilise hegemonia rehtestamine Euroopas. Selles taotluses oli Napoleonil peamiseks vastaseks hästiarenenud Tööstine ja raudandusega Inglismaa, kes tahtis jääda valitsejaks meredel ja maailmaturgudel ning hävitada revolutsiooni saavutused. Inglismaa oli algusest peale revolutsioonilise Prantsusmaa vastu organiseeritud Euroopa riikide koalitsioon, sest Inglise kapitalism on enamvähem alati riva revolutsiooni suhtes lüüasa-

1) Leroux, B. U., Cor., m. 22., li. 295.

taja. Alates Prantsuse XVIII saj. revolutsiooniga, on ta rana sersnud ja siisab rahvaste vabastusliikumise purustaja isiridades, kusjuures ta ei armasta sõdida ise, vaid teeb seda võivate jõududega. 1) Sõdides Prantsusmaaga kasutas Inglismaa Euroopa konfrenendi riike, kes valitsevaid kihte oli haaranud hirm, et Prantsuse kodanliku revolutsiooni saavutused letrvad üle kogu Euroopa.

Napoleoni võitlus Euroopa konfrenendi riikidega kujunes sõjars kahe erineva sotsiaal-majandusliku süsteemi vahel — ärallanud feodaalne ja noore kapitalistliku süsteemi vahel. Vastavalt sellele võitletsd siin ka kars erinevat armeeid erineva taktikaga, sest „Sõjapidamisviisid ja sõjavormid pole alati ühesugused. Nad muutuvad sõltuvalt arengutruugimustest, kõigepealt sõltuvalt tootmise arengust...“ 2) Prantsuse sõjavägi koosnes vabadest talupoegadest, kes kaitserd revolutsiooni apal saadud maad.

---

1) Cmaruk, U. B., Zauemnu na sobremennoe mehu, lk. 610.jj.
 2) Stalin, J. V., Teosed, 5., lk. 163.

Prantsusmaa vastase koalitsiooni armeele aga võitlejad pärisorjuse-
 ltanud talupojad, kes sõdlesid vastu-
 muiselt ja kel polnud eesmärki,
 mille eest võidelda. Sealjuures olid
 klassivastuolud teravad sõjaväes,
 kus sõdurid vihkasid feodaalset
 aadlit noosnevat ohvitsernonda.
 Sõduritel polnud siin mingeid
 tõusu võimalusi, kuna aga Prant-
 suse sõjaväes revolutsiooni ajast
 alates oli hakatud juhtivate koh-
 tadele määrama isikuid, kes olid
 välja teeninud õiguse juhtiva ko-
 ha saamiseks, vaatamata päritolu-
 le. Seejärest polnud üheski Prant-
 susmaa vastu võitlevas armees
 nii suurel hulgal andevaid ko-
 mandöre kui Prantsuse sõjaväes.

Revolutsioon lõi ka uue
 sõjalise strateegia ja taktika, kus
 Prantsuse sõjavägi liikus kolonni-
 dena kiiresti, loobudes vana lii-
 nikorra tardunud vormist. See
 võimaldas võidelda igal maas-
 taul, vägesed vajalikul viisil
 rühmitada, peale tungida vaen-
 lasele, neid väsitada, kuni saa-

Sas hetk nende läbimurdumiseks
positiivsele otsustavas punktis re-
servis hoitud jõududega.¹⁾ Napoleoni
sõjalise süsteemi põhialusteks olid
".... pealetungivahendite massilise arv-
ruumete, hobuste ja suurükside
näol ühelt poolt ja selle pealetun-
giaparaadi liikumus teiselt poolt."²⁾
Prantsusmaa võidud paljude aastate
jooksul sõltusid suurel mää-
ral just revolutsiooni läbi saa-
nutatud armee eeltest ja uuest
taktikast.

Vaatamata Napoleoni sõdade
rööviseloomule, oli need ka progres-
siivne külg. Nad kõigutasid Itaalias,
Saksamaal ja teistes riikides valit-
sevat feodaalorda, sunnes kaasa
liberaalseid reforme, mis puhasta-
sord teid kapitalistlike vahetorda-
de arengule. " Napoleoni imperialist-
lised sõjad kestavad palju aastaid,
haaravad terve epookhi, näitavad
imperialistlike suhete rahvuslik-va-

1.) Жуков, Ф., Стиму - Дропикер, lk. 158.

2.) Мавре, К., Жуков, Ф., Кор., m. VIII, lk. 457.

bastusliikumistega põimunud kee-
 rulist võrku. Ja tulemusena aja-
 lugu läks läbi rogu selle ertti
 sõdadest ja tragöödiatest (tervete
 rahvaste tragöödiatest) rana epokki
 edasi feodalismist — „vabale“ capi-
 talismile.“¹⁾ Napoleoni sõjad viisid
 arengut edasi, kuid see nende sõ-
 dadel progressiivne külg jäi taha-
 plaanile vallutus- ja rööveesmä-
 rside ees ja hiljem radus täiesti.
 Niikaua oli Napoleon võitmatu,
 kuni ta suurendas ajalooste prog-
 ressiivsete prantsiipide võitu, ku-
 ni ta hävitas tule ja möögaga
 vana Euroopa feodalismi.²⁾ Aga
 kui progressiivne iseloom ta sõ-
 dadel radus, radus na Napoleoni
 võitmatu.

Käesoleva Löö ülesandes on
 anda ülevaade Prantsusmaa ja
 Inglismaa vahelistest vastuoludest
 peale Amiens'i rahu, mis viisid
 sõja puhkemiseni nende vahel 1803.a.,
 Inglismaa poolt nõlvanda ja rel-

---

1) Lening, B. U., Cor., m. 27., lk. 31. pj.

2) Ткачев, Канонер, lk. 6.

janda Euroopa riikide koalitsiooni moodustamisest ning Napoleoni võitlusest nende vastu. Töös on näidatud koalitsioonide purustamist ning nende kaotuste põhjusi. On käsitletud ka Vene-Fraantsuse liidu sõlmimist Tilsitis ning seal üleskerkinud probleeme.

Vaherorra katkemine
Inglismaaga ja kolmanda
koalitsiooni moodustamine

Amiens'i rahu, mis sõlmiti 27. märtsil 1802. a. Inglismaa ja Prantsusmaa vahel, polnud muud kui vaid lühike vaherahu, mida vajasid mõlemad sõdivad pooled hingetõmbeks, et frantsolusorda parandada, loostust, kaubandust elustada ja ette valmistada lõplikuks võitluseks.

Inglise valitsust sundis astuma avalik arvamus Prantsusmaaga rahuläbirääkimistesse. Siin oli hästi arenenud loostus, kuna põllumajandussaadusi oli aga vähe. Inglise kodanlus soovis avaramaid turge ning

odavaid elatusvahendeid välismaalt saada, mis oli aga võimalik vaid rahu ajal. Välisturu avamine võis parandada seda olukorda, kus oli puudus igapäevastest elatusvahendest. Lisaks oli Inglismaa naotanud ka kõik oma liitlased ja seisis üksinda Prantsusmaa vastas, kust Napoleon ähvardas teostada dessanti Briti saartele. Seetõttu ei jäänud muud Inglismaale üle, kui alustada rahuläbirääkimisi.

Ka Prantsusmaa vapas rahu, et arendada sõja ajal pidurdatud tööstust ja kaubandust ning saada kolooniaist toorainet. Napoleon loots oma võimu rahu olukorras kindlustada, võl ja arendada sõjalaevastik, mis oleks võrdne Inglismaa omaga. Ta tahtis ka kindlustada Prantsusmaale ka kolooniaid, esijoones San Domingo't, milles olid võimu haaranud maa päriselanikud-negrid, usutas nende juhi Toussaint Louverture'iga. Napoleon püüdis sel saarel oma võimu just kindlustada selleks, et sealt võimalikult palju toorainet saada. Kuid see üritus nurjus.

Prantslastele näis peale Amiens'i rahu sõlmimist, et on saabunud pi-

kuni rahu periood ning Napoleoni vaa-
 deldi kuni selle teostajaks. Kuid lakk-
 helid algasid kohe peale rahu sõlmi-
 mist. Napoleon rikkus Hollandi, Šveitsi,
 Piemonte sõltumatust, Inglismaa omalt
 poolt ei kavatsenudki loobuda Mel-
 sast, Alessandriast, Kapimaast ja
 Prantsuse linnadest Indras, s.o. kõigest,
 mis ta pidi rahulepingu järgi ta-
 gasi andma Prantsusmaale. Napo-
 leon tahtis aga saavutada Prantsus-
 maale endist võimu nii merel kui
 kolooniates.¹⁾ Ta ei loobunud taot-
 lustest Egiptuse ja Süüria suhtes.
 Mõlemate poolte taotlused olid siin
 lepitamatus vastuolus, mida võts
 lahendada vaid sõda.

Inglise kodanlus ja maaarst-
 Jorjaatra nägi, et Napoleon oli Aniens'i
 rahulepingu järgi võitja. Ta ei lasknud
 inglise kaupu tema mõjuvõimule allu-
 tatud suurtele turundele. Inglise kaup-
 mehed aga taotlesid Prantsusmaaga
 samasugust kaubalepingut, nagu 1786.a.,
 millega oli soodustatud inglise kaupa-
 de sissevedu Prantsusmaale. Kuid

---

1) Nabucc, lk. 92.

Napoleoni hoolitses selle eest, et Prantsusmaa oma tööstus ja kaubandus saaks hästi areneda. Laualepingut olid prantslased nõus vaid sõlmima vastastikkustel võrdsetel tingimustel, kuid inglased soovisid suuremat väljaveedu kui sissevedu ning kokkulepet see küsimuses ei saavutatud.

Inglise valitsusele oli selge, et Amiens'i rahu ei või püsima jääda, sest oli valida, kas valmistuda sõjaks või alistuda Napoleoni nõudetele, kes oli juba Euroopas kujunenud määravaks jõuks ning Inglisele lühikes, et parem on juba ette jõuda loõgust, kui seda tagasi sõjuda.¹⁾ Napoleoni võimu suurenemine oli ähvardav, sest ta sõjalise diktatorliku hegemoonia kehtestamine Euroopa üle võis olla otseselt varamas sõjasetungi jaoks Inglisele. Selle tõttu nõudis Inglise valitsus juba 1802. a. detsembris armee suurendamist rahu olukorras kuni 130000 mehele,²⁾ et olla valmis peatses sõjalises väljastumises Prantsusmaa vastu, kes, hoides

1) Copens, VI, lk. 216.

2) Sealasmas, lk. 217.

oma käes Belgrat ja Hollandit, võts ähvardada igal ajal Inglise rannikut.

Inglismaa ei tahtnud täita Amiens'i rahulepingu tingimusi Malta küsimuses, mille järgi see saar oli antud johanniidide ordule Prantsusmaa, Inglismaa, Austria, Prussi, Venemaa ja Hispaania kollektiivse kaitse all ja inglased pidid seal lahkuma. Kuid nad ei tahtnud Maltast loobuda, sest Briti valitsus teadis, et siis, kui inglased lahkuvad, kindlustavad seal end prantslased, mis annab ka nende võtme sissetungiks Egiptusesse. See moodustab aga omaenda värava Indiasse. Algajadki lõpmatud läbirääkimised Amiens'i rahulepingu mitetäitmise üle. Napoleon oli arvanud, et sõlmides selle rahu, on inglased juba lõplikult leppinud ta hegemooniaga kontinentil ja nüüd äkki oli ilmnenud, et see pole nii ja et Inglismaa pole nõus vaatlema käed rüpes sellele, mida Napoleon teeb Euroopas.¹⁾

Napoleon süüdistab Inglismaad peale Malta küsimuse ka selles, et ing-

1.) Thapae, Hanaroon, lk. 106.

lased ei lauru Egiptusest ja Kaptimaalt, mida nad pidid tegema rahulepingu järgi ning et ka inglise ajariigandus väljendab end valmulkult Napoleoni režiimi suhtes.

Inglise saadik Lhotworth, olles saabunud Pariisi, veendus omalt poolt, et Napoleon pole loobunud oma Egiptuse plaanidest. Selles mõttes oli Napoleon saatnud ka Sebastiani kaubaagendina 1802. a. septembris üle Türipolse Aleksandriasse, Kairosse, Jaffasse, Akkasse, Siürrasse, Zantesse, Kefhalonasse ja Korfule. Peaesmärk oli siin nende maadega lähemalt tutvuda, teateid saada, kas inglased on juba Egiptusest lahkunud, vaadelda sadamate ja arsenalide olukorda.¹⁾ Sebastian teostas selle reise ja oli 25. jaanuaril 1803. a. jälle Pariisis tagasi. Sebastiani tagasipöördumine kinditas kuuldusi, et dessantkorpus, 8000 inimest, koondub Korsikale, tulevase Egiptuse armee keskusesse ning et valmistatakse reiters Egiptusesse.²⁾

Sebastiani aruanne Napoleonile

1) Nabucc, lk. 93.

2) Copens, VI, lk. 219.

trükiti ka „Moniteur'is“ 30. jaanuaril 1803.º
 See oli äärmiselt välgamutsuvalt koostatud.
 Seal süüdistati inglasi, et need sthi-
 ltsult viivitavad Aleksandria evanuel-
 sooniga. Kujutatarse inglise sõjaväe
 kui distsipliinematut, halvasti relvas-
 tatud ja laostunud ning Sebastran aval-
 dab arvamist, et on vaja arnult 6000
 prantslast, et vallutada Egiptus.¹⁾
 Selliga püüti näidata, et prantslas-
 tel on vaja vaid vähesed jõude, et
 vallutada Egiptus. Ka kerstele riikide-
 le võrs see mõju avaldada, nähes
 Inglise sõjaväe nii nõrgana ning
 Prantsusmaad kindlana. Napoleon, mit-
 te soovides veel nii rutu sõda alus-
 tada, loots, et ka inglased ei julge
 seda teha, nähes prantslaste üleolekut.
 Kuid Tugltsmaa vrendus peale seda
 veel kindlarnni, et tuleb ette jõuda
 vaenlasest ning lootes kerste riikide
 toetusele, oli ta üha rohkem ennetus-
 sõja poolt, mitte tahtes järele anda
 Napoleonile, kes olers haaranud nii
 Egiptuse kui ka Joonsa saared.
 Aruande avaldamine, mis komp-

1) Copens, VII, lk. 219.

romiteeris inglasi, äratas üldiselt tähelepanu. Venemaal mõisteti kurva Napoleoni selline tegevus. Krahv Vorontsov, Vene välisminister, kirjutas: „Kui keegi mere valitsuse ametnik, sõites mööda Sveetsi või Itaalia rannaröövi, ka huviga teatab oma aruandes ministrijuurele, nagu poleks neto mõlemats mats mitte midagi nii soovitatavat kui alluda imperaatori mõjule, ja kui me trükkisime selle aruande „Peterburgi Ajalikes“, siis kõigi sõenäosuste järgi, see teade eriti ei meelditas Prantsuse valitsusele.“¹⁾

Napoleon tundis suurt huvi ka India vastu. Tä hiljutine rava, kaarata see rikas maa Vene vägede kaasajal, oli nurjunud seoses Paul I mõrvamisega. Kuid nüüd koostas ta uusi kavu selles, et tulevikus räsutada India rikkuste üle. Vastavalt Amiens'i rahu tingimustele, peidod inglased Prantsusmaale tagasi andma viis India linnu esotsas Pondicherry'ga. Nende linnade ülevõtmise tehti ofitsiaalses ülesandes kindral Decaen'ile. Peale selle oli ka

1.) Собрание Русского Ист. Общ., nr. 77, lk. 50.

salajasuus ülesandeks alustada läbirääkimisi India vürstidega, et meelitada neid Inglismaa vastasele tegevusele ja ta pidi ka välja suruma, kui suurri jõude on vaja sellens, et hävitada inglaste võim Indras. Inglased aga ei kavatsenudki lõnu üle anda ja Decaen, rajanud oma baasi Île de France'le, alustas kaapersõda Inglise laevade vastu, mis suudeti alles lõpetada kaheksa aastat hiljem.¹⁾

Tültsuismused Inglismaa ja Prantsusmaa vahel püüdsid endiselt lahendamata. Kumbki ei tahtnud ega võinud tervetele midagi loovutada. Napoleon ei soovitud veel nii ruttu sõda, sest Prantsuse tööstused ja suurkodanlus tahtsid rahu säilitada, et saada sissetulekuid lursuseesemete väljaveost Inglismaale ja samuti saada kasumeid Inglise durtstidelt. Tä lootis küll sõjaga tugevdada ja laiendada oma valdusi, kuid see kõrk oli veel ebardndel. Tä polnud veel jõudnud ka välja arendada oma merelaevastikku. Kuid anda järgi Inglismaale

1) Nabucc, lk. 94.

ders tähendamud alata taganemist.

Inglismaa tundis rahutust Napoleoni kavatsuste pärast Egiptuse suhtes ning Whitworth'ile anti Londonist juhendeid, kus rõhutati, et saadik peab teatama Prantsuse valitsusele Inglismaa kavatsusest mitte enne Maltat evakueerida, kui ta on rahustatud Napoleoni poolt Egiptuse ja Serste Türgi valduste suhtes. Whitworth teatasvi Talleyrand'ile sellest Inglismaa nõudest, kes aga ruttas ettevaatlikuna näitama Sebastiani missiooni vaid kui kaubandusliku sihiga ettevõetud reike. Kaks päeva peale seda, 18. veebruaril 1803. a., oli Whitworth kutsutud Napoleoni juurde, kus toimus kõnelus, mis oli tähtis sõja ja rahu otsustamise mõttes. Napoleon süüdistas Inglise maad rahulepingu mitte täitmises Malta saare küsimuses. Ta ei varjanud oma agressiivseid plaane Egiptuse suhtes, erinevalt Talleyrand'ist, kes seda oli püüdnud varjata ning väitis, et Egiptus on kindlasti varem või hiljem Prantsusmaa valduses. Ta ei leidnud mingeid mõõndusi ka Itaalia, Šveitsi ja Hollandi

suktes, väites, et see oli loomultk, kui need alad sattusid Prantsuse mõjuvõimu alla.

Napoleon ähvardas kogu kutsuda poolmiljonilise armee ja näitas Inglismaad elolevas sõjas ilma liitlasteta — Austria kui suurriik enam ei eksisteerivat ning Venemaa soovivat rahu. Need hirmutused ja ähvardused ei kohutanud Whitworth'i, kes säilitas rogu läbirääkimise aja täieliku rahu.¹⁾ Napoleon esitas siis Prantsusmaa agressiivseid plaane ja Whitworth leidis kindlamalt põhjusi võtta tarvitusele abinõusid Prantsusmaa plaanide vastu.

Napoleoni käitumine kutsus esile terava pahameele Venemaal ning tsaar teatas, et Türgi alade puutumatuse küsimuses on Inglismaa ja Venemaa huvid täiesti kokkulangevad.²⁾ Aleksander I teatas ka, et Venemaa on üldise rahu säilitamise poolt, ta ei taha käskeid teha ega ka ise käsku täita. Tuid nüüd ta kardab, et võib puruneda rahu ja

---

1) *Соприкосновение Уем. Общ.*, nr. 77., lk. 46. jj.
2) *Соприк.*, VI, lk. 222.

Venemaa on sunnitud välja astuma oma impeeriumi hädaohutuse ja au kaitseris. Siin tuleb rõne alla just Türgi impeeriumi puutumatuse kaitsemine. Venemaa nõuab, et Napoleoni kahjutaks need kartused, mis puudutavad Türgit ning tsaar avab, et siis ka Inglismaa rahuneb.¹⁾

Venemaa tahtis astuda vahenda- ja ossa Inglismaa ja Prantsusmaa vahel. Napoleon tegigi talle sellis ettepaneku, kaevates et inglased ei lahku Maltalt, olguigi et prantslased on evakueerinud Tarenti sadama nagu see rahulepingus oli määratud.²⁾ Venemaa, arvestades et sõda pürdub vaid Inglismaa ja Prantsusmaa vahelisena, oleks tahtnud jääda sel juhul erapooletuks. Kuid üleüldisest sõda, milu oleks tõmmatud paljud Euroopa riigid, ta ei soovinud ning tahtis seda vältida.³⁾ Aleksander I püüdis väidata, et tüli Prantsusmaa ja Inglismaa vahel on tekkinud vaid arusaamatusest või

1.) *Собрание Русского Учен. Общ.*, nr. 77, lk. 21. j. j.

2.) *Sealsamas*, lk. 55. j. j.

3.) *Sealsamas*, lk. 90. j. j.

usaldamatusest, et nii seda kergemini lahendada.¹⁾

Napoleon saatis Prantsusmaa esindaja Peterburgi, kes pidi seal kokku lepima Venemaa vahenduse suhtes. Ettevõtte konsul avaldas soovi astuda otsustesse läbirääkimistesse inglasega, et viia nad täielikule lepingu täitmisele. Inglismaa aga ei soovinud vahendust, väites et see olewat hiljaks jäänud.²⁾

Napoleon lubas meesti hõivata Tarenti kui inglased ei lahkunud Maltalt, sest need kaks postiraoni olewat võrdsed Vahemere süsteemis.³⁾ Kuid Vahemere ja Egiptuse suhtes oli Malta just tähtsaks toetuspunktiks.

Inglased olid lahkunud küll Lepimaalt (21. veebruaril 1803. a.) ja Egiptusest (17. märtsil 1803. a.), kuid nad ei evakueerinud Maltat, ja vaherord üha teravnes Prantsusmaaga. 13. märtsil 1803. a. oli Napoleoni ja Whitworthi vahel uus ja viimane stseen. Napoleon nõudis veelordselt Malta ära

---

1) Собрание Русского Учен. Общ., nr. 77, lk. 102.
2) Sealsamas, lk. 82. j.
3) Sealsamas, lk. 57.

andmist. Ta paiskas äritatult: „Nüü-
suis, te tahate sõda!“ Shitworth vastas,
et nad eeltasid rahu, kuid Prantsus-
maa sunnib neid sõdima. Napoleon
väitis, et Prantsusmaa tahab rahu, ta sa-
damais pole ühtegi sõjalaeva, Taglismaa
peaks õigusega erakueerima Malta. Lõpuks
hüüdis: „Inglased tahavad sõda, kuid
kui nad esimesena pagastavad möö-
ga, panen mina ta viimasena sup-
pe!“ Väga vihasena lisas: „Malta või sõ-
da!“ Prantsusmaa ei võivat loobuda
Maltast, see ei sobivat ta auga, sest
kui nad järele annaksid, siis nõuak-
sid inglased varsti Dunkerquet ja teisi-
gi alu.¹⁾ Napoleon tahtis selle sõjega
inglasi ähvardada ja hirmutada, kuid
see ei annud tulemusi. See sõjen löi
sõja puhkemise veelgi lähemale, kuigi
õsereke suhted ei katkenud mõlema
riigi vahel. Inglise saadiku jaoks kor-
raldas Napoleon ka 4. aprillil, Savaltsel
saadikute audientsi ajal demonstratiiv-
se sõjaväeosa ülevaatuse, mille tõttu
pidid saadikud ootama neli ja pool
tundi.²⁾ See oli tehtud sellis, et

1) Copens, VI, lk. 228. jj.

2) Сопник Руссоро Нем. Осуы, nr. 77, lk. 84.

Whitworth reendurs Prantsuse sõjaväe võitlusvalmiduses.

Venemaa uskus Prantsusmaad nägevat ses sõjas võrgana. Vene saadik Pariisis, Marrov, kirjutas tsaarile: Varsti tuleb sõda, kuid Napoleon pole võimeline andma oma vaenlasele otsust lööki, ta võet vaid sülitada Napoli kuningriiki, viia stuna sisse sõjaväeosi. Inglisemaa ei anna järele, sest ta tahab seda momenti kasutada, et panna piir Napoleoni võimule. Marrov jätkab, et võit Prantsusmaa üle vähendaks Napoleoni kõrgust ja viiks riigid tetsile arvamusele ses suhtes, et talle pole võrdset vastast.¹⁾ Whitworth viitas samuti sellele, et on paras moment alata sõda ja ta loodab, et Inglise valitsus kasutab seda olukorda, et anda Prantsusmaale löök.²⁾

Ta Napoleon valmistus sõjaks, olgugi et ta polnud laktunud veel niituttu sõda alustada. Tä hakkas värbama liitlasi eelseisvaks võitluseks. Tegijalpaaniale ettepaneku laevastiku sõja-

1) Copern, VII, lk. 230.

2) Соприкосновение Уем. Общ., nr. 77, lk. 81.

seisukorda seadmisel, samuti tahtis ta Prussia ja Venemaad tõmmata Prantsusmaa poole. Berliini õnnemale kavatseti teha ettepanek hõivata Hannover ja ka Hamburgi linn.

Euroopa riigid aga ei soovitud asuda Prantsusmaa poolele, sest nad arvestasid, et kui inglased lahkuvad Maltalt, saab Napoleon varsti kogu lääne imperaatoriks. Kuid kui Napoleon jätab ta inglastele, siis saab see ta taganemise alguseks ja peatses revolutsioonis lüüasaamiseks.¹⁾ Selle tõttu kaldus fodaal-monarhistlik Euroopa Inglismaa poole.

Venemaa põikles otsesest vastusest kõrvale, lubades küll vahendust, mida aga Prantsusmaa täiesti ei usaldanud. Maron loots nel aprilli kuus rahulikule kokkuleppele ja avaldas arvamust, et Napoleon teeb järeleandmisi Malta küstmuses.²⁾ Loodeti garanteerida Ottomani Imperiumi turvalisus ning võibolla kindlustada ka Itaalia riikidele, Saxsa

1) Copus, VI, lk. 231.

2) Sealsamas, lk. 231.

Impeeriumile, Hollandile, Šveitsile nende neutraalsus, s.o. via Prantsusmaa ja endtstesse piiridesse. ¹⁾

Napoleon, olles kindel sõja puhkemises, tegi sellise ettevalmistusi. Ta asus Prantsusmaad relvastama maismaal kui ka merel. Oli vaja saata Hollandisse ja Tarenti laevad, rahurid ja sõjaväge ning koguda ressursse. Prantsuse väed pidid sõja korral minema ka Saksamaa ja Itaalia nendele aladele, mis senini olid püüdnud keiseritena.

Napoleonit ärritas Inglismaa relvastumine, kes kiirustas sõja algusega, et mitte aega anda Prantsusmaale põhjalikult sõjalistes ettevalmistustes. Inglise kaubanduslike ja tööstuslike kodanlus tahtis kindlalt sõda, sest ta veendus, et Napoleon ei sõlmi ühtegi kaubalepingut ja ei lase inglise kaupu Prantsusmaale ega temast sõltuvatele maale. Sõjaja kavatseti ära hoida ka ähvardavat tööliikumist, mis oli seravnenud. ²⁾ Et sundida Prantsus-

¹⁾ Собрание Писеморо Уем. Общ., nr. 77, lk. 108.

²⁾ Шапе, Наполеон, lk. 109.

maad sõjaks, Inglismaa esitas talle vastuvõtmatud Arngimused. Tehti ettepanek loovutada alaltseis Inglismaale Malta, Hollandi ja Šveetsi evangeerida prantslastest. Vastutasuks lubati tunnustada Elba saare kuuluvus Prantsusmaale, tunnustada Etruuria kuningriik, Itaalia vabariik ja Liguria vabariik, Arngimisel, et Sardiinia kuningale antakse hüvitust Itaalias.¹⁾ Need nõuded saadeti Talleyrand'ile, kes ei võtnud neid vastu. 23. aprillil saatis Inglise riigisekretär Flavelbury Londonist uued Arngimused — Malta anda Inglismaale 10 aastaks, Lampedusa alaltseis, Hollandi tuleb prantslastest puhastada. Siin ei nõuta Šveetsi evangeerimist ega Sardiinia kuningale tasu andmist. Kuid ei lubata ka tunnustada Itaalia riike. Need ettepanekud esitasvi Whitworth 26. aprillil Talleyrand'ile ultrimaatiuses vormis. Ettepanekuid ei võetud vastu ning Whitworth nõudis 2. mail oma passe. Samal päeval oli ka tavaline audients Napoleon'i juures, kuhu

1) Copens, VI, lk. 233.

Inglise saadik ei ilmunud, mille tõttu Napoleon süüdistas Inglise valitsust, et see käitub Prantsusmaaga nagu mõne hersejärgulise riigiga.¹⁾

Prantsusmaa tegi veel omalt poolt ettepaneku anda Malta Venemaa ülemvõimu alla, kuid inglased polnud sellega nõus.²⁾

Talleyrand püüdis Whitworth'i ära sõitu pidurdada, luges etteväänders, et Inglise ettepanekute üle peab Prantsusmaa nõu pidama Hispaania ja Hollandiga ning ka Amiens'i rahu- lepingute alla kirjutanud riikidega.

Viimase ettepaneku teeb Napoleon Whitworth'i tul alles juba Londoni. Siin ta on nõus andma Malta 10 aastaks Inglisele ja samas ajaks prantslased saavad Tarenti ja Otranto oma valdusesse. Whitworth saatis selle ettepaneku Londoni, jätkates ise teed.³⁾ Dover'is kohtus ta Prantsuse saadiku Androssy'ga, kes oli samal päeval Londonist lahkunud. 16. mail 1803.a. kuulutas Inglisele Prantsusmaale sõja

1) Собрание Русских Учен. Общ., nr. 77, lk. 121. jj.

2) Сопул, VI, lk. 237.

3) Scalsamas, lk. 239.

ning algas võitlus, mis ei lõppenud enne Napoleoni valitsemise lõppu. Soja algul Inglise valitsuse etteotsa oli saanud partitselt jälle Pitt, kes oli juuba 10 aastat juhtunud Prantsusmaa vastu peetavat võitlust.

17. mail pandi embargo Prantsusmaa ja ta lütlaste kaupadele Inglise-
maa sadamats ning algasid vaenlaste laevade kaaperdamised.¹⁾ Sellele vastas Napoleon embargo kehtestamisega Inglise kaupadele Prantsusmaal ja Itaalia va-
bariigis ning nõis Prantsusmaal vii-
brvad inglased 18-60 aasta vanuseini
arreteeriti.²⁾ Siis asus Napoleon ehitama
Boulogne'i laagrit. Boulogne'is algas elav
tegevus. Valmistati ette sissetungi Ing-
lismaale ja sellers hakati ehitama
laevastiku, millel sõjavägi saaks üle-
lada kanali. Samuti nagu Caesar ja
Dillram vallutaja tahtis ta maanda-
da oma väed Inglise-
maale lõunaran-
nukul, kust olens jätkanud kiirmarssi
Londoni suunas, mille kavatses val-
lutada. Peale seda olens siin Napo-

1) Собрание Русского Учен. Общ., т. 77, л. 139.

2) Собрание, VI, л. 240.

leoni arvates esile kerkinud tugev opositsiooni partei, kelle abel olks toimunud lõpliku Inglismaa alistamine.¹⁾

Oli alanud võitlus kahe suurriigi vahel ülemvõimu pärast. Inglise sõjaväed sundida Prantsusmaad ta endistesse piiridesse ja sõlmida ka endised kaubalepingud. Nad pidasid sõda hädavarajalikus, väites et see pole sõda ainult Malta pärast, vaid võitlus kogu Euroopa ning maailma hüve ning õigluse eest.²⁾ Nad kartsid, et jättes Napoleonile vabad käed, muutub ta võitmatuks maailmavalitsejaks.

Engels räägib Inglismaa sõttaastumist järgmiselt: „Mis puutub Inglismaasse, siis sõda oli alustatud kohunud aristokraatia ja toetatud plutookraatia poolt, kes leidis tohutu raskuse allena arvukates laenuades ja rahvusliku võla suurenemises, etteulaval sobival juhusel vallutada Lõuna-Ameerika Surge, surustada need omaenda kaup ja hõivata need Prantsus, Hispaania ja Itaalia kolooniaid, mida

1.) Napoleon, I, lk. 109.

2.) Copernic, VII, lk. 241. jj.

nad pidasid rõõbulikult, et kõve-
 monni täis loopida oma raharotte,
 et piiramatult laiendada „Britania
 rule the waves“ (Britannia, valitse mere-
 del), et nii palju kui vajalik survet
 avaldada igale selle rahva kaubandu-
 sel, mille konkurents ähvardab kahju
 teha nende oma rikkastumise kasvule,
 lõpuks et rinnitada oma õigust saa-
 da tohutuid kasumeid Euroopa tur-
 gude varustamisest ja vastuvõetavuse Na-
 poleoni kontinentaalsüsteemile. Niisu-
 gused olid sõelised sõja põhjused.“¹⁾
 Seega Inglise valitsus oma välispo-
 liitikas pidas silmas just suurrodan-
 luse kasu ja rikkastumisvõimalusi.

Kõigepealt peale sõja kuul-
 samist hõivasid prantslased rogu
 Hannoveri, mis kuulus Inglise kunin-
 gale. Seda pidi Inglise maa abitult
 tetsel pool kanalit pealt vaatama,
 sest kuigi ta oli merel ülekaalus, ei
 saanud ta Euroopas ilma liitlasteta
 võitu loota. Ingliseid pidid leppima,
 et igale Inglise maa poolt antud löö-
 gile merel prantslased vastasid veel

1) Марае, К., и Энрике, Ф., Cor., m. V, lk. 11. ff.

suurema võiduga mandrit. Selle tõttu tuli hakata otsima Euroopas liitlasi. Neid otsiti nii Viinis, Peterburgis, Berliinis, Stockholmis ja ka Madridis, kuigi Hispaania oli juba asunud Prantsusmaa poolele.

Et liitu ei saadud nii ruttu organiseerida ja Napoleon ähvardas otseselt sissetungiga Inglismaale, siis tahtis Pitt sellest hädast pääseda Napoleoni kõrvaldamisega. Seda oli nõus teostama George Cadoudal, kes korraldas Napoleonile atentadi, mis aga ebaõnnestus. Royalistide hirmutamises otsustas Napoleon aretada ja hukata Bourbonide dünastiast pärineva Enghien'i hertsogi, kes ei elanud Prantsusmaal, vaid Baadeni territooriumil, millega Napoleon rixkus selle riigi erapooletust.¹⁾ See nuttus osale pahameele röõgts Euroopa riikides. Enghien'i hertsog viidi sõjakohta ette ja samal ööl, 21. märtsil 1804. a., lasti maha, vaatamata süüföendite puudusele.²⁾

Napoleon oli koke sõja algul kuu-

1) Мэпре, Наполеон, lk. 113.

2) Мэпре, Мэрепан, lk. 88.

lustanud, et ta ei resperteeri rahvusvahel-
 list õigust ja lööb Inglismaad rõõkjäl, mis
 võimaliku ning viib oma sõjaväed neutraal-
 setesse riikidesse. Seega oli juba selge, et sõda
 Inglismaaga muutub iildeuroopaliseks.

Inglismaa liidu loomise taotlused
 leidsid Peterburgis hea vastuvõtu. Juba 1803.a.
 juuni algul raskis Vene välisminister
 Vorontsov, et Prantsusmaal on mandril edu
 ja ta laiendab oma piire veelgi, mida
 Venemaa ei või rahulikult pealt vaada-
 ta.¹⁾ Venemaa oli juba varem rahutu sel-
 letõttu, et Napoleon oli rünnanud Šveitsi,
 Itaalia ja Hollandi sõltumatusust. Ta ei
 leppinud ka sellega, et Sardiinia kunin-
 gas ei saanud küllaldaselt hüvitust
 ning samuti huvitas teda ka Türgi kü-
 simus. Pealeselle oli Vene kaubandus kan-
 natanud setõttu, et Napoleon ei lask-
 nud välismaisi laeva Elbe suudmesse ning
 kavatses hõivata Sarsa kaubalinnad.²⁾ Vene
 aadel, kes oli vedanud vilja Inglismaale,
 oli peamiselt huvitatud sõprusel Ing-
 lismaaga.

Prantsusmaa ja Venemaa vaherord

1) Собрание Русского Учен. Общ., nr. 77, lk. 169.

2) Sealsamas, lk. 338. jj.

teravaes, eriti peale seda, kui Adam Czartoryski oli saanud Vorontsovi asemel välisministriks. Czartoryski loetas ngati Venemaa püüet mængrda juh-
 tivat osa Euroopas. Aleksander I poliitika põhipooned on avaldatud eeskirjas Novosiltsovi 11. septembril 1804. a., mis koostati Czartoryski näpunäidete järgi. Seal rõhutatakse, et on vaja päästa Euroopa, Prantsusmaa tagarivia oma endistesse piiridesse, Napoleon kukutada ja hävitada revolutsiooni jäänused.¹⁾

Inglise valitsusega läbiräärimiste pidamiseks saadeti riigivõimur Novosiltsev Londoni, kuna sealset Vene saadkond ei peetud sellise plaani läbiräärimiseks küllalt osavaks. Novosiltsev teotseis seal väga tulemusrikkalt ning tema püüdlused artasid palju kaasa Vene-Inglise lepingu sõlmimisele, mis sai kolmanda koalitsiooni aluseks.

Novosiltsev reisis Abbé Piastoli saatel Londoni, kuhu saabus 16. novembril, 1804. a. ning siin astus ta

1.) Copern, VI, lk. 318. jj.

rohe läbirääkimistesse Pitt'iga ja terve
 mõjuvate strateega. Pitt'i eesmärk
 oli asuda koalitsiooni moodustami-
 sele. Tä teatas rõhulemata, et prant-
 seertb nõiki riise, kes tahab aga
 jõsta relva Napoleoni vastu. 1) Pitt
 tunnustas vaid Inglise üleuvõimu
 meredel ja Indias ning taotles kogu
 kontinendi avamist inglise tööstus-
 kaupadele, milles pidi teda aitama
 Venemaa.

Liiduleping kirjutati alla 11. ap-
 rillil 1805. a. Peterburgs. Venemaa poolt
 kirjutasid alla Adam Czartoryski
 ja Nikolai Novosiltsev. Austria lü-
 tus 24. juulil deklaratsiooniga kaudu,
 mis alla kirjutati Austria saadiku,
 krahv Stadionil poolt Peterburgs.

Kui Napoleon hõivas Genua,
 seostas see hirmu Viinis, kus rarde-
 ti, et kogu Itaalia langeb varsti
 Prantsusmaa mõjuvõimu alla. Austria
 ei tahtnud aga Itaaliast võitluseta loo-
 buda. 2) Austria polnud rahul na-
 Luneville'i rahuga, mis lõi selle suuri

---

1) Maure, Napoleon, lk. 120.
 2) Napoleon, 1., lk. 182.

kaotusi ja peale seda rahu rääkis Na-
 poleon Lääne- ja Lõuna-Saksa väikerii-
 kidega omavoltselt, nii et sõda oli
 aruandes Austria lootuses pääseda
 ähvardusest muutuda tessejärgultses
 riigis. 1) Sealjuures lubas Austria frant-
 seerida Inglismaa. Kinnas moodus-
 tuma kolmas Prantsusmaa vasta-
 ne koalitsioon. Sellega liitusid hiljem
 ka Rootsi ja Napoli kuningriik.

Novosiltsev, kes oli saadetud
 Prantsusmaale Napoleoniga läbirääni-
 mtsi pidama, pidi sõitma Pariisi
 Berliini kaudu, kuhu ta jõudis 24.
 mail 1805. a. Siin ta sai järsku kä-
 su tagasi sõita, kuna Genova ühen-
 damine Prantsusmaaga olevat Peter-
 burgis halva mulje jätnud ning
 läbirääkimised Napoleoniga ei võivat
 enam arvesse tulla. Tegelikult sai
 Venemaa sellega vaid ettekäände No-
 vosiltsev tagasi kutsuda. See sõltus
 ajaolust, et Inglise valitus, teada
 saades Napoleoni nõusolekust vastu
 võtta Vene esindaja, teatas Vene va-
 litsele, et Inglismaa ei taha

---

1) Maare, Hanover, lk. 118.

teha Prantsusmaale mööndusi ning
seetõttu pole vaja asuda läbirääki-
misi pidama.

Austrias oli juba 1804. a. sõja-
partei kasvunud. Et oma naotusi
osalt hears teha, mis saadud vii-
mases sõjas, sõjapartei soovis end
hüvitada Baieriga. Selle plaaniga po-
lers kindlasti nõus Napoleon, kes ei
leptas Austria suurenemisega lääne
suunas ning paratamatult tuleb
sel juhul sõda. Ertshertzog Karl oli
sõja vastu. Ta väitis, et sõda toovs
vaid õnnetust naasa, kuna Napoleo-
nile on iüleneaal. Austria õunond mä-
letas veel hiljutisi sõjalisi naotusi
ning selletõttu viivitas Prantsusmaa
vastu võitluse alustamisega. Itaalia ku-
nngarooni vastuvõtmine ja Liguria
liidmine Napoleoni poolt tugevdas
velgi sõjaparteid. Peterburgs ja Lon-
dons kiirustati Austriat liituma koa-
litsiooniga, sest tema pidi ses sõjas
mängima peaosas, mida ta teggi. Et
oma saadiku Rumjantzevi püüdeid
toetada, saatis Vene tsaar kindral-
adjutant Dintzengerode Viini, kes pidi
sõotama välja Austriaga ühtse ope-

natsioonide plaani. Veendudes, et Vene
abile võib loota, otsustas Austria mi-
ser sõja rasus ja 9. augustil Austria
afitsraalselt ühines koalitsiooniga.

Inglismaa, Venemaa ja Austria
avaldasid survet Prussi kuningale,
püüdes ka teda sundida liituma
koalitsiooniga,¹⁾ kuid ta polnud küll-
alt ettenägelik, et liitu astuda ning
seatas, et ta soovib säilitada neut-
raliteeti. Tä oli nõus kaarama relvi
vaid siis, kui prantslased otseselt
tunguvad ta aladele. Samuti kõikus
Baieri kurrvürst Austria ja Prant-
susmaa vahel ning lõpus liitus
viimasega. Napoleon pöördus Itaali,
Türgi, Hispaania ja Portugali poole,
et need alustaksid ka võitlust Ing-
lismaa ja Venemaa vastu. Hispaanialt
Napoleon nõudis laevu, Portugalilt
nõudis sadamate sulgemist inglastele
ja Inglise agentide väljasaatmist.²⁾

Napoleon valmistas ette suurt
sissetungi Inglismaale, kuid kui see
plaan nurjus, astus ta võitlusse

1.) Memoire surromannu, lk. 365.
2.) Copens, II, lk. 350.

mitte Inglismaa, varem selle liit-
laste — Austria ja Venemaa vastu.

Prantsusmaa võitlus kolmanda koalitsiooniga

Napoleoni kavatsus, maan-
dada oma väed Inglismaal, nurjus
seoses Euroopa riikide koalitsiooni
moodustamisega. Tä strateegiliste plaa-
nide nurjumises etendas tähtsat osa
ka ta mereväimu hävitamine.

1805. a. sügisel oli Bou-
logne'is võtta valmis dessandrus
Inglismaale. Prantsuse laevastiku
admiral Villeneuve'i juhtimisel pi-
di purjetama Cadix'i, kusjuures
suli pääseda läbi Inglise lae-
vastiku blokaadist ja Gibraltari
väinast, ning seal ühtnema His-
paania esraadriga. Hispaania oli

1804. a. detsembris kuulutanud sõja
Inglismaale ja Prantsusmaa oli sel-
lega saanud liitlase.

Hispaania ja Villeneuve'i esaad-
rid pidid ühtnema teiste Prantsuse
esaadritega Martinique'i juures ning
seejärel olis see laevastik sõitnud
navaltsse, et raitsta prantslaste ru-
vassoniflotilli Inglise laevastiku eest¹⁾
ja Napoleon plaan oleksi teostunud.

Märtsis, 1805. a. lens Villeneuve
teele, ühtnes Cadix'is hispaanlastega, kuid
teiste Prantsuse esaadritega, kes ei
suutnud läbi murda Inglise laevas-
tiku blokaadist, neil ei õnnestunud
ühineda ning nad purjetasid ta-
gasi Cadix'i.

Napoleon võttis aga kannata-
matult Villeneuve'i laevastiku saa-
bumist ja lõpus, veendudes, et se-
da ei tule ja ühtlasi ka teada
saades, et Austria ja Venie armeed on
liikumas lääne suunas, hakkas ta
nõrval nõik senised kavad ja ot-
sustas alustada võitlust Euroopa
riikide koalitsiooniga

---

1) Napoleon, 1, lk. 144. jj.

Luud hädaoht polnud Inglise mere-
 võimule veel kõrvaldatud. Polnud toi-
 munud senini veel otsustavat la-
 hingu merel. Villeneuve viibis ühen-
 datud Prantsuse ja Hispaania lae-
 vastinguga Cadix'is, mida hoollega
 blokeerts admiral Nelson.

Lõpetades laevastiku ettevalmis-
 tuse lahingus, sõitis Villeneuve 20.
 oktoobril Cadix'ist 33 laevaga ava-
 merele ja kohe nohtus Nelsoniga, kel
 oli 27 laeva. 21. oktoobril tormus
 Trafalgari neeme juures suur mere-
 lahing. Villeneuve oli oma laevad
 paigutanud ühele joonele, kuna Nel-
 son oli näskinud liikuda oma lae-
 vadel vaenlase vastu kahes kolonnis,
 et löigata ära Prantsuse laevastiku
 tsentrum ülejäänud osast ja siis
 nad purustada.¹⁾ Võideldi visalt ja
 ägedalt. Võit jäi siin, vaatamata
 hispaanlaste ja prantslaste vaprusel,
 inglastele. Lahingu jooksul langes
 Villeneuve ise vangiks, uputati ja tehti
 võitlusvõimetus 20 Prantsuse ja His-
 paania laeva, nii et arnult 13

---

1) Labucc, lk. 120.

pöördusid tagasi Cadix'i.¹⁾ Selles lahingus sai surmavalt haavata ka admiral Nelson.

Peale Trafalgari lahingut Inglismaa säilitas oma merede valitseja positsiooni. Siin ilmnes selgesti, et Prantsusmaa polnud jõudnud välja arendada nii suurt ja tugevat laavastiku kui Inglismaal ning samuti polnud prantsuse ohvitseridel ja madrustel nii suuri noogemusi võitlustes merel. Prantsuse laevastiku ühes suurem puuduses oli just madruste halb kasutusoskus. Ka Engels on sellele tähelepanu juhtunud, kirjutades: „Peamine inglaste eelis seisnes paremas kasutamises merel, prantslased hüljastasid alati liiga nõrgelt, hispaanlased olid selles suhtes paremad.“²⁾

Võitlus mereväime pärest oli lõppenud Inglismaa võiduga, talle jäi vaieldamatu ülevaal meredel. Napoleoni võitlus mandril lõppes aga palju eduramalt.

1) Nabucc, li. 120.

2) Mappe, K. u. Furence, F., Cor., m. XXII, li. 164.

Koalitsiooni kuuluvad riigid koos-
dasid oma vägedes Prantsusmaa vastu.
Venemaa korraldas sõjaväiguks kolm
armeed: esimest juhatas Kutuzov, ta
räsutuses oli 55 000 meest, 8000 ko-
bust ja 200 suurtükki. See armee
pidi 16. augustil ületama Galitsia
piiri. Tõuse Vene armee koosseisu, Ben-
nigseni juhtimisel, kuulus 39 patal-
joni, 85 eskadroni ja suurtükivägi.
See pidi marssi algama 20. augustil
ja Tarnopoli juures piiri ületa-
ma. Pidi veel tegevusse astuma ka
kolmas armee. Korfu saarel olev
Vene armee korpus kindral Lacy juh-
timisel pidi sealoleva 9000 inglasega
ühtnema, et Napolets maabuda.¹⁾

Vene-Rootsi vägi, kokku 32000
meest, pidi Pommerts maabuma ja
Hannoveri poole marssima.

Austria mobiilseerts kolm ar-
meed: Itaalias olev armee koosnes
110000 mehest ja 10000 ratsanikust,
Tirolts oli 33600 meest ja 1200 rat-
santku, Sarsamaal paiknevas ar-
mees 99000 meest ja 24000 ratsanik-

1.) Napoleon, 1., lk. 200.

kevadil ja suvel Napoleon küll veel ei mõtelnud sõjast Austraaga. Ta polnud täiesti teadlik sellist, mis Euroopa mandril sünnib. Sügisel aga otsustas ta Londoni asemele Viini marsrorda. Sellens sõjaväiguks organiseeris ta sõjaväe, mis oli Boulogne'i laagrisse koondatud, lugevdas seda ja viis selle armee La Manche'i rannastelt läbi kogu Prantsusmaa Austria vastu. Ta liikus oma vägedega ennetematult kiiresti.¹⁾ Sellis sõjas sai Napoleon esmakordselt rakendada suuremaid sõjalisi jõude. Senini ta oli juhatanud armeed, mis ei ulatunud üle 50000 mehe, nüüd oli aga ta käsutuses kogu Prantsusmaa ja samuti ka temale alluvate maade sõjalised jõud.

Napoleon püüdis siduda Prantsusmaaga ka Baiert, Hürttembergi ja Baadenit. Baieriga onnestus tal sõlmida 9. augustil 1805. a. liiduleping, millega Napoleon andis lubaduse suurendada Baieri territooriumi Austria arvel ja andis loo-

---

1) Maure, Napoleon, lk. 122.

Aust kuningaga tüüli saamisest. Baier
 lubas selle eest anda 20000 meest
 Napoleoni käsutusse. See oli Austria
 diplomaatide viga, et ta ei arvanud
 Baierit õigeaegselt Austriaga ja las-
 ks sellel minna Prantsusmaa poole.
 Samuti löödas Austria diplomaat-
 tra nõrgalt Württembergi liitu Föm-
 bamisel, Prantsuse diplomaatide aga
 aktiivsemalt. Württembergile paruti
 Prantsusmaa poolt maade laienu-
 danuse võimalusi Austria ja Luuna-
 -Saksamaa arvel ning Württembergi
 salanõuokogu otsustas Prantsus-
 maa kasuks. Samuti liitus Baa-
 den Prantsusmaaga. Napoleon oli
 nõus suurendama Badeni terri-
 tooriumi, mille eest nõudis aga
 3000 sõdurit.

Prantsusmaa enda sõjaväe suu-
 rus üldse, mis patunes Boulogne'is
 ja mujal rannikuil, Iise-Prantsus-
 maal, laevastikus, Hollandis, Han-
 noveris, Itaalias, oli 449000 meest
 ja 52000 hobust. Sellele lisandus
 10000 itaallast ja umbes 30000
 baierlast, württemberglast ja baaden-
 last. Kõrge moodustas see juba

peagu poolmiljonilise armee.

Napoleon kavatses pealöögi anda Sarsamaal, arvestades, et venelased jõuavad austerlastele appi liiga hilja. Peale austerlaste purustamist kavatses ta Vene vägede vastu minna. Itaalias pidi Napoleon piirduma kaitsega, mille tõttu ei suurendanud kuigi palju Itaalia armeed, ainult seadts sealred kindlused norda. Itaalia armee ülemjuhatajaks määras marssal Massena.

Peale seda, kui Napoleon oli otsustanud peale tungida austerlastele, korraldas ta nõia sõjaväiguks vajaliku lühtrise ajaga utug varsti oldid drovisid marssle Reintle. Prantsuse armee koosnes 7 korpusest, millele lisas veel väiksemad üksused. Kogu oli armees 198500 meest, 35000 hobust, 350 suurtükki. Prantsuse ranniku armee jõudis 24 päeva pärast juba Reintle. Väeosade marsi Sarsamaale juhtis Napoleon algul Boulogne'ist, kust lahkus 2. septembril ja peatus mõni aeg Sarnt Cloud's, kust siirdus 24. septembril Strassburgi, sealt lahkus 6. oktoob-

rd, et mitma Donauworth'le. Arme
juures oli Napoleoni esindajaks Murat.

Austria armee oli sellise sõja-
väiguks paremini organiseeritud ja
varustatud kui varem, et kindlusta-
da maksimaalne võidu võimalus.

Macri armee pidi esimesena Na-
poleoni eelväega korra pöörama ja
talle pandi suuri lootusi. Macri
edu oodates koalitsiooni kuulivate
riikide sõjavägede ülenjuhatajad
lootsid, et Napoleon ei suuna kor-
raga võiri oma jõude Austria vas-
tu ja niigi ta seda sooviseb, siis
ei suuda ta teha seda nii nii-
rest. 1) Ners arvestustes esiti aga
säiesti. Kõrv Joimus just vastupi-
di koalitsiooni lootustele. Austria-
laste pealting algas 9. septembril.
Nad tungisid Prantsusmaa litle-
se, Baieri maaalale, vallutasid Ulmi
ja jäid ootama Prantsuse armeed
Schwartznaldts. 2)

Prantsuse vägede ülemine keriust
algas veel varem, kui Napoleon saabus

1) Mappe, Hansson, lk. 122.

2) Sabucc, lk. 123.

Strassburgi. Osalt sildadel, osalt laavadel läksid marssalid Davout, Soult'i, Ney ja Lannes'i korpused, Murat ratsavägi ja keiserliku kaardivägi 25. ja 26. septembril üle jõe. Selle suure armee, mis liikus nüüd Austria vägede peale, komandeerivasse koosseisu kuulusid noored, andekad kindralid, kes olid nimetatud peale Napoleoni kroonimist marssalidena. Selleaegse Prantsuse sõjaväe kohta on Marx ja Engels öelnud, "... et leegionid, millised 1805.a. Napoleon viis Boulogne'i laagrist Austerlitzi alla, olid tolle aja parimad väed." ¹⁾ Tsa korpused, kus oli oma jalavägi, ratsavägi, rahuvägi, pidi olema nagu omaette armee. ²⁾ See suur sõjavägi liikus Doonau suunas laialt ründel, et kergendada sõjaväe loitlustamist. Prantsuse sõdurid pidid end ise loiduga varustama, mistõttu rüüstasid ja röövivad kohalikke elanikke.

Napoleon oskas oma sõdureid veenda, et nad saitsevad endiselt

1) Маркс, К. и Энгельс, Ф., Сор., т. I, л. 611.

2) Маркс, Планарок, л. 123.

oma rodumaad Bourbonid'e ja inter-
ventide vastu ning sõduid usuvad ja
austasid seda pimesi. Tä marssalid olid
ta tahte täpselt täitjateks, kusjuu-
res neile jäi ka küllalt iseseisvust
võitlusväljal.¹⁾ Armeed liikus kiirmar-
sist Müncheni suunas. Saabunud tea-
ted austrelaste tegevusest lasid ole-
stada, et Mack teeb suure vea, sun-
gides oma nõrrade jõududega lii-
ga naugeli Saksamaale.

Napoleon otsustas Mackist Ulmi
juures mööda minna ja austrela-
si seljatangant rünnata. Austrelaste
positsiooni mõlemad tiivad hoiti
hästi kaitstuna, kuid seljatangant
ründamist polnud nad arvestanud.²⁾
Napoleon võttis ette rea demonstra-
tiivseid ratsaräe rünnakuid, sellers
et otsendada Mackile veendumust,
et peamine prantslaste löök tuleb
nende vasarale tiivale. Samal ajal
käsis ta aga oma vägedel, kes olid
võtnud enda alla Strassburg-Mann-
heim - Hürtzburgi liini, teha suur

1) Napue, Kanonon, lk. 124. jj.

2) Napoleon, 1., lk. 207. jj.

pöore paremale. Bernadotte'i ja Mar-
 mont'i korpused läks üle Daanau
 Ingolstadt'i juures ja hõivas Münche-
 ni, et hoida tagasi venelasi, kui need
 austerlastele appi ruttavad. Davout ja
 Soult'i korpused asetsesid Augsburgis.
 Lannes ja Ney korpused tõusid möö-
 da paremat Daanau kallast ülespoo-
 le ja tõikasid Macki ära ta abi-
 ltsse, Kienmayeri väeosast, kes taganes
 Inni juurde.¹⁾ Macki viiga sesis just
 selles, et ta ei oodanud ära vene-
 laste kohalejõudmist ja nauges neist
 üha enam.

Austerlasi pidi abistama Ku-
 tuzovi juhtimisel olev Vene armee. Tsaa-
 ri juhiste kohaselt pidi ta oma armee
 säilitama terveks, otsustavatest lahin-
 gutest kõrvale hoiduma. Selle tõttu ei ru-
 stanud ka Kutuzov eriti kiiresti. Tä
 tegevusvabadust piirasid Aleksander I
 poolt antud juhised.

Mack, teada saades, et vene-
 lastega ühinemine on võimatu ja
 märgates hädaohtu, tahtis ära libise-
 da vaenlase eest, liikudes mööda

---

1) Sabucc, lk. 123.

Doonau paremat kallast, kuid ta peatati 8. oktoobril lahinguga Herttgeni juures. Siin sai liüa feldmars- sal Hufflingbergi väeosa ja see oli sun- nitud Günstburgi poole Ulmi suunas taganema. See oli esimene korrapõrge austerlastega ja tõstis prantslaste meeleolu. Liüasaamise põhjusena oli Macri kartina, kes oma jõud oli liü- ga killustanud. Tä oleks pidanud oma väepealikuid otsustavamalt toe- tama.

Väepeal oli Napoleon teateid saanud, et venelased on jõudnud juba Türi juurde. Tä jagas nüüd oma väe kätte ossa. Tse ravis ses minna venelaste vastu, kuna Mu- rat saatis austerlaste vastu Marsal Ney, kes oli Murat ülemjuhatusel, pidi Ulmi, kuhu Mack oli oma väed koondanud, põhja poolt ründama. Dupont'i diviis alustas rünnakut ja pörras kordu ertsertsog Ferdinandiga väega, nel oli kolm korda suuremad sõjalised jõud. Siin jäi Dupont'i diviis naostapaks ja löigati ära Ney'ist. Napoleon otsustas rohe anda löök Macrile, kuna venelased polnud

küllaldaselt veel edasi tungnud Sak-
samaale. Tä navatses Illeri juures
olevaid Austria vägesid rünnata. Davout
ühes Bernadotte'iga pidi Kienmayeri
ja venelaste vastu astuma.

Napoleon navatses kõik ette-
valmistused rünnaks lõpetada
13. oktoobril ja 14. oktoobril vaenlast
purustada. Kõigepealt said lüüa
Memmingeni juures seisvad Austria
väed. 13. oktoobril piiras marssal
Soult Memmingeni, ning nõudis sel-
le alistumist, mis rohe aga ei sün-
dnud, vaid järgmisel päeval, kui
Soult ründas kindlust.

13. oktoobril toimus lahing
Elchingeni juures, mis lõppes prants-
laste kasuks. Ney oli siin rünnan-
nud Lannes'i abil austerlasi. Pea-
le teate saamisest Elchingeni väi-
dust, andis Napoleon 14. oktoobril
viimased käsud Ulmi sissepiira-
mises. Lannes, Ney, kaardvägi, Klei-
ni dragunide diviis ja Mansoury kü-
rassiiride diviis pidid Ulmi põhjast
ja Marmont'i ning Beaumont'i dra-
gunide diviis lõunast piirama.
Mack ootas sellal venelaste saabumist.

mist ja arvas, et prantslased ehk
hõmbuvad tagasi.

15. oktoobril kell 12 alustati rünnakut ning varsti olid austerlased surrutud terve lõuna äärde. Nõuti kapituleerumist, kuid austerlased pidasid vastu. 17. oktoobril Mack otsustas alistuda nädala pärast, kui selle ajani pole venelased veel appi jõudnud. Kuid teada saades, et ertshtsog Ferdinand, rajades endale teed põhja poole, oli sattunud Murat ratsaväe jälgitamise alla ja nokkupõrgete tõttu oli tal järgi jäänud vaid mõnisada ratsanikku, et prantslased on Münchenis ja venelased on raugel, naostas Mack pea ja kapituleerus 20. oktoobril 33000 sõduriga, 60 kahuriga ja 40 lõpuga.¹⁾ See näitab paanikat, mis valitses Austria sõjaväe ülemjuhatuses ja Macki otsustamatust ning argust.

Peale Ulmi kapitulatsioonini toimus veel Hernecki diviisi alistumine, mis oli prantslaste poolt sisse piiratud.

Napoleoni lähim eesmärk oli

1.) Labucc, lk. 124.

nüüd saavutatud — paari nädalaga olid austerlased Baierts purustatud.^{1.)} Sellega oli sõja esmine osa lõppenud. Ilma suuremate lahinguteta oli Napoleon purustanud austerlaste 80000 mehelise armee. Macri peaviga seisis selles, et tal polnud õiget eesmärki ega plaani, mille järgi ta oleks tegutsenud. Ta sai aru, et parem on vaenlasele vastu minna, kui teda omal maal oodata, kuid selles oleks ta armee pidanud küllalt tugev olema. Hiljem, nähes vaenlase üleraalu, oleks ta pidanud oma väed tagasi tõmbama ning ootama venelaste rohalejõudmist, et anda uhiselt löök prantslastele.

Peale austerlaste purustamist kavatses Napoleon liüüa venelasi, enne kui need ertshertzog Karli vägedega ühinevad, kes oli peale Coldier'i lahingut Viini suunas taandunud. 21. oktoobril andis Napoleon oma armeele käskirja, kus ütles, et nad ei jää peatuma, vaid alustavad sõjanäiku venelaste vastu, kes saavad sama

1) Napoleon, 1., lk. 213. jj.

saatuse osaliseks nii Austria väed.¹⁾

Peale Ulmi oli koalitsioon tege-
likult juba sõja raotanud, kuid
Austria ja Veni sõjaväe peaarteri-
des seda ei usutud ega saadud
sellest aru ning arvati, et nad löö-
vad veel prantslasi.

Napoleon ja ta marssalid
oma armeedega liikusid mööda Doo-
nau paremat rullast otse Viini peale.²⁾
Kutuzov, koos Austria väe jäänuste-
ga oli liiga nõrk, et nette vastu
astuda ja ta otsustas taganeda il-
ma suurema võitluseta, mis oli
ka õige samm, arvestades ta väge-
de nõrkust. Kokkupõrked venelaste
ja prantslaste vahel toimusid Welsi
ja Amstetteni juures. Siin pidid
prantslased noogema vene sõdurite
vaprust ja visadust. Kutuzovl õn-
nestus üle Doonau mtuna rong
enda järel sild õhku lasta, mille
tõttu jälitamine prantslaste poolt
pidurdus. Taganemisel venelased pi-
dasid väiksemaid järelväe lahinguid.

1) Napoleon, 1., lk. 218.

2) Maupé, Napoleon, lk. 126.

13. novembril jõudis Napoleon
 Viini, mis avas talle oma väravad,
 mitte mingit vastupanu osutades. Pö-
 genedes Viinist, Austria keiser enne
 ärasõitu saatis Napoleonile vahera-
 hu ettepaneku, kuid Napoleon ei
 nõustunud sellega. Nüüdsest peale olid
 kõik koalitsiooni lootused asetatud
 Vene sõjaväele. Venemaa lootsis oma-
 norda Prussi liitumisele, kes oli aga
 otsustamatu. Tä nartis nii Venemaad
 kui ka Prantsusmaad. Aleksander I
 oli 15. septembril 1805. a. ise Berliinis
 ja kehtis Prussi kuningat astuma
 sõtta. See kalduski Venemaa poole,
 teada saades, et Prantsuse väed
 marssivad läbi Ansbachi, mis oli ava-
 lte neutraliteedi rikkumine.¹⁾ Kuid
 Prussi ei tuginenud veel koalitsiooni-
 ga, jäädes ootama venelaste esme-
 si võite, et siis kindel olla koalit-
 siooni edasises edus. Vene keiser ei
 saavutanud Berliinis midagi, peale
 salajase lepingu Venemaa ja Prussi
 vahel, mis sisaldas Prussi ultima-
 tiivseid nõudeid Napoleonile.²⁾

1) Mäkel, Napoleon, lk. 126. j. j.

2) Sealsamas, lk. 127.

Pressi ühinenine oles võinud otsustada sõja Napoleoni kahjuks, juhul kui liitlaste sõjaväed olesid segutsenud koosõlastatult ja kindla plaani alusel. Seda arvestades Napoleon tahtis niiremini rünnata venelasi, et mitte anda aega prantslastel ühineda koalitsiooniga.

Peale Viini osupeerimist olid Lannes ja Murat formanud sillale, mis ühendas Viini Doonau vasaku kaldaga ja taastasid austerlastel selle õhkulaskimist.¹⁾ See sild võimaldas prantslastel ületada jõgi ja paiskuda otse Vene armee peale, kes taganes Määrimaale. Bagration väikese väesalgaga pidi raitsema Kutuzovi taganemist. Murat, olles Hollabrünnis 5000 sõduriga, oles võinud hävitada Vene väe, kuid prantslased langesid pettuse ohvrus, usudes Bagrationi teadet, nagu oles sõlmitud vaherahu. Sellega kaotas Murat 24 tundi, mille jooksul Kutuzov jõudis Brünni.²⁾

1) Nabucc, lk. 126.

2) Sealsamas, lk. 126.

Venelased taganesid Olmützi juurde. Siin oli venelaste ja austrilaste väge kogu 90000 rühmest. Kutuzov ei tahtnud anda pealähtuget, ta pooldas edasi itta liikumist ja tahtis oodata, et anda aega prantslastel välja astumiseks Prantsusmaa vastu. Täpidas nende ebarõõrdseteks ja kehtles lahingu soodsas tulemuses. Kuid Aleksander I ja Austria keiser Franz II nõudsid viivitamatult pealähtuget. Aleksander oli kindel edule ja talle tundus häbistav ja mittevajalik põigelda prantslaste eest rogu aeg kõrvale.¹⁾ Napoleon toetas osavalt seda teemale rahuliku otsust. Tä meelitas vaenlase halbadele positsioonidele Pratze kõrgendusel, teeseldes taganemist. Vaenlase petuses saatis ta ka Vene tsaari juurde oma kindraladjutandi Savary rahukõrneruga ja palus tsaarile rohtumist tsaariga. See keeldus ja saatis vürst Dolgorouki läbirääkimistele, kes esitas Napoleonile rahukõrnerused, millega Napoleon siin astunud.²⁾

1) Maupé, Hanover, lk. 128.

2) Scalsamas, lk. 129.

Dolgoruri näitus Napoleoni juures vä-
ga nõrgelt, nagu oleksid prantslased
juba nõidatud. Napoleon oskas osa-
valt oma vägesid maskeerida, nii et
Dolgoruri arvas nägavat Prantsuse
laagris pooleldi löödud armeed. Täl-
le näis, et prantslaste seas valit-
seb segadus ja laialtpaisatus.¹⁾ Lii-
tlased jumbeldasid, nad olid oma võidus
sindlad ning otsustasid viivitamatult
peale tungida „nõrgale“ Napoleoni armeele.
Lahting otsustati anda 2. detsembril. Na-
poleon ennustas oma sõduritele võitu
ja andis lubaduse peale lahtingut talve-
korterisse minna ja hiljem rahu sõlmii-
da.²⁾ Lahtingu eelõhtul tegi ta viima-
soid korraldusi rünnakuks, samal ajal
nii liitlased oma laagris vetersid öhtu
ja öö pidutsedes.

2. detsembril 1805. a., 120 km.
Viinist põhja poole, Pratce nõrgendusel,
Austerlitzi niela juures toimus si la-
hting. Seda juhtis Napoleon töteltvalt.
Prantsuse vasakul tiival oli Lannes'i
korpus ja Murat ratsavägi, keskel oli

---

1) Napoleon, 1., lk. 258.
2) Sealsamas, lk. 261. jj.

Soult ja Vandamm, paremal tiival Davout. Bernadotte oma korpusega patunes teisel liinil peakorpusse taga. Kaardivägi oli reservis.

Napoleoni plaan oli rõõgpealt vaenlase parem tiib vasarust eraldada.

Buxhövdén, kes seris venelaste vasarul tiival, laskus Pratce kõrgus-
finult Holbachi orgu, kus Davout, aeglaselt taganedes, meelitas teda redgi edasi. Kõrgustrale liikus nüüd Soult'i korpus, kes paiskas siin laiali venelased ja lõnas nad ära Buxhövdéni vägedest. Vasarul tiival Lannes ja Murat hülgavate rünnakutega lanistasid Bagrationil ja Lichtensternil mõnna kõrgustrale ja surussid nad Olmützi poole ning siis Austreltzi juurde. Davout, julgelt mõnes rünnakule, püüas Buxhövdéni väed sisse. Napoleoni oma kaardiväega astus tegevusse ning surus vaenlased jäätunud tiikidele, mille jää purustati nahuritulega ning uputati nii mõnituhat sõdurit. Liitlased kaotasid siin 15000 meest surmitena ja haavatutena ning 20000 vangidena, 45 lõppu ja 146 suurtükki. 1)

1) Sabucc, lk. 126. jf.

Peale lahingut välgendas Napoleon sõduritele käsikirjaga oma rahulole, et sõdurid on täitnud tema lootused ning rahvas servitab neid jumeldusega, kui nad Prantsusmaale tagasi pöörduvad.¹⁾

Prantslaste kaotused olid siin väikesed, nad kaotasid vähem kui 9000 sõdurit. See oli üks suurimatest lahingutest, kus Napoleon kasutas rogu oma väejuhi oskuse ja saavutas suuri tulemusi. Austerlitzi võit oli Eugeni sõnade järgi strateegia tšee.

See lahing tõi esle ka Vene ja Austria väejuhtide saamatuse ja andetuse. Vene armees, kus sõdurid võitlesid vapralt ja ennastsalgavalt, polnud ühtegi kindralit, peale Kutuzovi, kes olens õieti taibanud oluronda ja osanud seda kaotust vältida, kuid Kutuzov üksinda ei saanud vastu seista neisrite nõudele, anda pealahing.

William Pitt ootas ärevusega teadet Austerlitzi lahingust, kartes Inglismaa lurgude järjekordset mitse-

---

1) Napoleon, 1., lk. 270.

nemist Napoleonil mitte võitudega ning
 kartes, et Napoleon, saades küllalt tuge-
 vaks mandril, võib ehitada uue mere-
 laevastiku ja raskendada uuesti sisse-
 tungi Inglismaale.¹⁾ Teade pealohutngu
 raotusest murdis Pitt'i täiesti ja oli
 ta surma põhjustajaks. Uue raktueti
 ette sai Fox, kes alustas Napoleoniga
 rahuläbirääkimisi.²⁾

Preisi jälgis tähelepanelikult sõ-
 jaltsi sündmusi. Peale Austriat il-
 mus Preisi saadik Haugwitz Napoleonil
 juurde viimastunuga, kuid jättis sel-
 le kõrvale ja hakkas Napoleonit õn-
 nitkema võidu puhul. Napoleon al-
 gul teesles haavunud, sest ta teadis,
 millisel eesmärgel Haugwitz oli tema
 juurde sõitnud, kuid hiljem lubas
 Preistele andestada, kui see astub
 Prantsusmaaga liitu. Liidu tingim-
 used oli, et Preisi loovutab maadid
 Baierile ja Prantsusmaale, mille eest
 saab Hannoveri. Preist oli nõustas-
 tud ka sõda Inglismaale kuulutama.
 Haugwitz nõustuski liidu sõlmimisi-
 sega. Leping kirjutati alla detsembris

1) Шапе, Каноник, л. 131.

2) Уеморнае гвардонанне, л. 367.

1805. a. Schönbrunnis.

Austriale oli õnnetu ka ta armee tegevus Itaalias. Marssal Massena tõrjus välja Veronast ertshtertsog Karli ja järgnedes talle, paiskas ta väed Laibachi juurde. Ertshertsog Johann, kes libisedes Ney est ära, ühines ertshtertsog Karliga, kuid Marmont saristas neil venelastega ühinemist.

Peale Austerlitzi ei jäänudki enam austerlastel muud üle, kui paluda võitjailt rahu ja leppida talle ettekirjutatud tingimustega. Rahu kirjutati alla 26. detsembril, 1805. a. Pressburgis. Prantsuse esindajaks siin oli Tallyrand, Austria esindajaks Fichtenstern. Prantsusmaa säilitas endale Itaalia valdused, mis kuulusid juba imperiumi noosseisu, peale selle Piemonte, Genova, Parma. Austria loovutas Itaalia kuningriigile Venetsia ala, Istria ilma Triestita, Dalmaatia ning Austria keiser pidi tunnustama Napoleoni Itaalia kuningas.

Baierile loovutas Austria Tirooli, Forarbergi, Triesti, Passau, Buzsbergi piiskopkonna.

Hürttemberg ja Baden said

Austria Švaabi, Konstantza, Breislau, Ortenau. Selle asemel Austria sai Saltz-
 burgi. Saltzburgi kuurvürst, Franz II
 vend, alles Toskana suurhertsog, läks
 Hürtzburgi, mis nimetati kuurvürst-
 nonnaks. Lepringu lõpparttelis Napo-
 leon garanteeris Austria imperium-
 mile puutumatuse ja ülejäänud val-
 duste suhtes, mis oli nagu pilge. 1)
 Selle rahuga kaotas Austria suured
 maaalad. Tä oli väga sõjitud sege-
 likult rogu Itaaliast ja Saksamaalt.
 Sarsa rahva Püha Rooma riik ei
 eksisteerinud enam ja Franz II loo-
 bus selle riigi tiitlist. See oli riigi
 lagunemise vältseis väljenduseis,
 kuigi see lagunemine oli toimunud
 juba ammu enne seda.

Pressburgi rahu oli inhes sam-
 mus Napoleoni maailma valluta-
 mise plaanis. Tä haaras Euroopas üha
 uusi alu. Austria oli nõidatud ja
 kolmas Euroopa riikide koalitsioon
 purunenud. Foxi ministerium asus
 läbirääkimissi pidama Napoleoniga
 rahu suhtes ja nüüd tundis Napo-

---

1) Labucc, lk. 128. ff.

leon end lõelstelt Lääne imperaatorna.

Et tugevdada oma võimu Lääne-Saksamaal ja osalt Kesk-Saksas, Napoleoni moodustas 12. juulil 1806. a. Reini Liidu, kuhu kuulus 16 Sassa vürstiriiki. Selle prodentortus sai Napoleon.

Napoli kuningriigist ajas ta välja Bourbonid ja orupeeris selle oma vägedega. Bourbonid põgenesid Sitsiiliale Briti mereväe kaitse alla. Napoli kuningas määras Napoleoni oma vennaks Josephi.¹⁾

Sõjategevus oli seekord lõppenud, kuid mitte kauaks. Vastis organiseeriti uus koalitsioon ja algas jälle võitlus.

---

1) Mappe, Hannover, lk. 132. jj.

Prantsusmaa võitlus neljanda koalitsiooniga

Peale Austerlitzi rahuast alustas Inglise valitsus esotsas Fox'iga läbirääkimisi Prantsusmaaga. Sellen saadeti Pariisi lord Yarmouth, kes pidi leppima Fox'i poolt antud juhtnööride järgi rahu Prantsusmaaga. Napoleon nõudis, et Inglismaa tunnustas Prantsusmaa vallutusi ning vastutasuks pidi tagasi saama vaid Hannoveri. See oli aja vastuolus Inglise valitsevate riikide majanduslike ja poliitiliste huvidega, kes ei leppinud Napoleoni diktaatoriga poolrel kontinendil. Napoleon polnud nõus midagi loovutama, vaid esitas üha

uusi nõuded, mitte loobudes ka
 Egiptuse ja Süüria vallutamise plaan-
 nist. Seetõttu polnud rahu sõlmimi-
 ne võimalta rahu suurriigi vahel.
 Peale Fox'i surma, kes oli olnud
 aruandesena Inglise valitsuses ra-
 hu sõlmimise poolt, katkestas ra-
 huläbirääkimised.

Vene esindaja Oubert kirjuti
 rahulepingule Prantsusmaaga al-
 la 8. juulil 1806. a., mida aga Aleks-
 ander I ei ratifitseerinud, sõltu-
 valt läbirääkimiste katkestusest In-
 lismaa ja Prantsusmaa vahel, ning
 alustas hiljem uuesti võitlust. Teda
 sundis võitlust jätkama asjaolu,
 et Napoleon ähvardas avaltsult Vene
 piire ning ta kartis, et Napoleon
 taastab Poola uue piirides, mis tal
 olid enne jagamist. See olis tä-
 hendanud Venemaale Löödu ja Val-
 ge-Vene kaotamist. Lisaks sellele
 rikkas Venemaa revanži Austriale
 eest.

Prantsi sõlmis 1805. a. Prant-
 susmaaga Schönbrunni lepingu, mil-
 lega lubati Hannover Prantsle. Kuid
 peetades läbirääkimisi Fox'i mints-

seriumiga, lubas Napoleon sama ala Inglisele. See viis sõjani Inglisele ja Prussi vahel ning Rootsi järgnes Inglisele eeskujule, kuulutades ka Prussile sõja.

Napoleon hoidis Hannoveris oma vägesed edasi, hoolimata lepingu tingimustest. Rootsi Liidu moodustamine ärritas samuti Prussi, sest see nõndustas Napoleoni võimu Lääne-Sassa aladel ja ähvardas otseselt Prussi. Samuti kartis Prussi, et kui Napoleon taastab Poola, siis kaotab ta Poola jagamisel saadud alad. Nende asjaolude tõttu tugines üha enam Prussi sõjapartei, kes juba 1805. a. oli pooldanud Prussi astumist koalitsiooni.

Sel juhul polks olnud Prussi nii isoleeritud kui nüüd. Prussi junkurite avaldus oli olnud alati Napoleoni vaenulike, nähes selles pärisorjuse ja feodaalsete suhete purustajat. Samuti suhtus Prussi kodanlus vaenuga nende režiimi Prantsusmaal. Tä nägi rahulolematusega, kuidas Napoleon isoleerib

Prussia temast sõltuvatest maadest ning soodustab Prantsuse Fööstust Prussia ja teiste riikide Fööstuse hävitngu küül. Ohvitseraonnas taheti kasuda Prantsusmaa solvangu ja petmise eest. Selle partei esotsas oli kuninganna Lutse.¹⁾

Juba 9. augustil andis Friedrich Wilhelm III käsu vägede sõjaseisunorda viimiseks. Prussia kuntingas ei arvestanud siin, et ta oli ühe-aegselt sõjas Inglismaa ja Rootzega ning ei võinud kindel olla ka veel Vene abile, kuna polnud teada, et vaherahu Venemaa ja Prantsusmaa vahel oli ratifitseerimata.

Peale Fox'i surma Prussia sõjaparteis tekkisid lootused liidulepingu sõlmimises, sest oli selge, et nüüd Inglismaa ega ka Venemaa ei sõlmi rahu. Inglismaa oligi jälle valimis frantsseerimise riike, kes sõdavad Napoleonile vastu. Venemaa ja Prussia sõlmisidki liidulepingu Prantsusmaa vastu, millega ühi-

1) Maure, Hanover, l. 135.

nes ka Rootsi kuning 15. septembril 1806. a. moodustus neljas koalitsioon, millest võtsid osa Inglismaa, Venemaa, Prantsi ja Rootsi.

Prantsi kuningas pöördus Napoleoni poole ultimaatumiga, milles nõuti kogu Saksamaa puhastamist prantslastest ja Rheni Liidust loobumist.¹⁾ See-ga taheti suruda Prantsusmaa Rheni taha. Saades selle ultimaatumii, sattus Napoleon vihahoogu ja pöördus ülesrühkega sõdurite poole, kes ennustas neile uusi võite peatselt algavas sõjas.²⁾ Vastuseks ultimaatumile andis ta 8. oktoobril oma vägedele käsu siise marssida Saksisse, kes oli liidus Preisiga. Hiljem Saksis reetis oma liitlase ja läks Prantsus-maa poole üle.

9. oktoobril kuulutas Prantsi sõja Prantsusmaale. Prantsi väejuhid uskusid kergemeelselt Prantsi väeramatule edule sõjas. Sõda Napoleoni vastu pidanud nad kuningas meeltlahutatavaks jalutusväi-guks.³⁾ Nad ei arvestanud, et see pole enam seitsmeaastane sõda,

---

1) Labucc, lk. 133.
2) Napoleon, 2., lk. 137.
3) Oxyus, lk. 149.

kus Prussia võttis prantslast, et Na-
 poleon ammendab ressursse ja
 värbab sõjaväge mitte arnult Prant-
 susmaalt, vaid ka allutatud maa-
 delt. Selles sõjas pöörusid vastu-
 nisti kaasa sõjamaajandusltsu,
 riikltsu võrda, sõjamaalset süs-
 teemi, sõjalist taktikat ja sõjalist
 organisatsiooni. Tüüpiline pärisajus-
 ltsu, feodaal - absoluutltsu võrd,
 mahajäänud töötltsusega, kus va-
 litsetes vaid primitiivne tehnika,
 pööras kogu riigiga, mis oli üle
 elanud sügava kodanltsu revolüt-
 siooni, hävitanud feodaltsmi ja
 pärisajusltsu võrda.¹⁾ Prussia armee
 peegeldas riigi pärisajusltsu struk-
 tuuri, kus sõduritks olid pärisori-
 sed talupojad ja suure osas välis-
 maa palgasõdurid, seda hõlts teenis-
 tuses kuni nad olid täiesti välja-
 kurnatud mõng peale seda anti-
 netle pensiooni asemel õigus ker-
 jamtses. Sõdurid koheldi halvasti
 mõng valitsetes raudne dltsipliin,
 mis põhnes peamiselt tsunuktltsusel.

---

1) Maare, Hanoveron, lk. 137.

Engels räägib Prussi armee 1806. aastal, ".... kui sõdurit peagu ei loetud seegi rütmesena, kui teda persti läbi ja sünniniseeriti ja kui nende ja ohvitseride vahel oli ülepääsematu kuristav..."¹⁾ Sõduritel polnud võimalda kõrgemat auastet välja teenida, kui allohvitser. Feodaal-aadlert koosnev ohvitserrond sai auõigendust teenistusaastate eest, mistõttu kõrgema auuradmi jõudsid tavaliselt alles rüüad. Armeel ja ta juhtkonnal puudusid sõjarogemused ning polnud õiget sõjateooriat. Ka klassivastuolud olid sõjaväes teravad. Sõdurid olid pärisortsed talupojad, kes olid läinud varemõisoniku ülemvõimu alt ohvitseri käsutusse, kes oli samuti aadlert. Selline sõjavägi polnud mingi otsustav jõud võitluses Prantsusmaaga. Ta võts võita seitsmeaastases sõjas, mil selline vana režiim valitses igas armees, kuid nüüd, kus ta võitles revolutsiooni üle elanud Prantsusmaa vastu, pidi ta paratamatult kaotama. Marx ja Engels pööravad sellele tähelepanu, öeldes, et ".... küllalt oli kaotusest Jena juures, sellers et pres-

1) Маркс, К. и Энгельс, Ф., Cor., m. XVII, 7.2, k. 357

lased olid kompromititud, ja prants-
lased uuesti tunnustatud Euroopa
parimateks sõduriteks..."¹⁾ Selle 40
aasta jooksul, mis oli möödu-
nud seitsmeaastasest sõjast, polnud
Prets ja ta sõjaväes midagi muu-
tunud, samal ajal kui Prantsusmaal
toimusid pöördelise tähtsusega muu-
datused, mille tagajärjel suurenes
Prantsusmaa tugevus ja loogisjõud, mis
määras ta võidu juba ette ära.

Prets oli kindel oma edule,
mille tõttu ei oodanud ära Venemaa
sõtta astumist. Sellele arvestusele püs-
itasii Napoleon oma plaani, et pu-
rustada enne Pretsi, kui Venemaa
alustab sõda, samuti nagu ta
oli 1805. a. purustanud Austria. Seal-
juures arvestas ta eeltsena nüüd se-
da, et ta võim oli laienenud Sassa-
maa sisealadele, kust ta võts Pretsi
piiride jõuda kahe või kolme päevaga.²⁾
Napoleon hämmastas jällegi vaenlast ope-
ratsioonide kiiruse ja löökide täpsusega,
mille tulemusena oli ta juba naks
nädalat peale Pretsi sõjakuulutust Berliinis.

1) Маври, К. и Франсис, Ф., Cor., m. X, lk. 611.

2) Napoleon, 2., lk. 3. jj.

Preyslased valmistusid pealetungisõ-
jars ega arvestanud üldse raitseröda
ning staandumist. Sõda Napoleonile vastu
peeti väga xergens ja ravatseti oota-
matult sabada Maini ja Doonau va-
hel paiknevat Napoleonile suurt armeed.
Napoleon püüdis omalt poolt vedgi
stsendada vaenlastesse muretust, vii-
bides ise Pariisis ntug jättes vaenla-
sele mulje, et prantslased ei valmis-
tu üldse lahingus. Tä tahtis anda
aega mõlemale Preri armeele data lii-
numist.¹⁾

Preri sõjavägi, 150000 meest, lii-
kus lääände rahes armees. Tugevam reist
oli Braunschweigi hertsogi juhtimisel,
kes oli peagu 70. aastat vana ja nör-
gem vürst Hohenlohe ülenjuhatusel
all.

Napoleon paiskas pretslastele vas-
tu 6 armeekorpusi, millele lisandus
veel Murat reservkoloon ja kaardivä-
gi. Kõrku võts Napoleon väge ar-
vestada 175000 meest.

Samal päeval, mil Preri kuu-
lutas sõja Prantsusmaale, toimus ka

---

1) Labucc, lk. 134.

ermene korpusele Schleiße juures. Prantslaste ülvägi Murat ja Bernadotte'i juhtimisel ründas pretslasi ning paiskas nad tagasi. Lahing oli tähtsusetu, kuid pretslased kaotasid umbes 700 meest. Siin tundsid pretslased esimest korda prantslaste löögijõudu, kes olid tolle aja parimad sõdurid.

Järgmisel päeval, 10. oktoobril, toimus suurem lahing Saalfeldi juures, mis lõppes jällegi prantslaste võiduga, kus pretslased kaotasid umbes 1500 sõdurit. Napoleon püüdis tungida Preisi armee ja Berliini vahele, ähvardades neid sellega ära löögata tagalast ning sundida minema pretslasi üle kaitsesüsteemile, milleks nad polnud ette valmistatud. Põgenesid Saalfeldi juurest ühtnesid Preisi armee peajõududega, mis seersid Jena juures vürst Hohenlohe käsutuses. Braunschweigi hertsogi käsutuses olev vägi suundus põhja poole.

Schleiße ja Saalfeldi kaotused jahutasid Berliinis valitsevat sõjaset meeleolu, kus hakati mõistma, et ei või sugugi kindel olla Preisi armee edule ning usk võidusse

asendus hirmuga. Kuid riisi mõned sõja pooldajad, esotsas kuninganna Luiseaga, olid veendunud Prussi võidus, mis pidi selguma pealahinguga.

Napoleon arvas, et Prussi peajõud koonduvad Heruari rajaoni, kus toimub pealahing. Ta saatis Davout'i sügavamale Prussi tagalasse ning temaga pidi ühtnema Bernadotte, kel aga ei õnnestunud ühineda Davout'i korpusega. Napoleon marssal Soult'i, Ney, Murat'ga liikus otse Jena peale.

Vürst Hohenlohe, kes oli oma armega liikunud Herwartsse, otsustas vastu võtta lahingu. 14. oktoobri varahommikul algas otsustav lahing, kus juba algul saavutasid prantslased edu ning sundisid prusslased ihes nende liitlaste - saarlastega põgenema. Algul taganesid nad proovimööda, end vaistes, kuid peale seda, kui Napoleon oli võitlusesse loonud uusi korpusi, algas paaniline põgenemine. Seda ei suutnud peatada ka kindral Röcheli korpus, mis oli reserpäeval lahingusse astunud. Ta viidi üldise segadusega kaasa.¹⁾

1) Napoleon, 2., lk. 21.

Preisi armee jäämused paisati Heimari juurde, jälitatuna Murat ratsaväe poolt, kes nad Hermaris lõplikult purustas.

Hohenlohe pääses osa sõduritega ning püüdis põgeneda Naumburgi juurde, kus looti leida eest armee peajõude, mis olid Braunschveigi hertsogi juhtimisel, ning kus asus ka Preisi kuningas, Friedrich Wilhelm III tse.

Öösel liitus aga Jena alt põgenenutega teised põgenenud ning selgus, et Braunschveigi hertsogi armee oli peatunud Auerstedti juures, kus tõrjus lahing marssal Davout'i vägedega.¹⁾ Siin polnud Prantsuse vägede peajõud, vaid ainult üks korpus, mis ei saanud ka Bernadotte'ist toetust, kuid ta purustas täiesti Preisi pearmee. Braunschveigi hertsog tse sai lahingus surmavalt haavata.

Peale Jena ja Auerstedti lahinguid Preisi armee peajõud lanasid resistentsust, nende viletsad jäämused põgenesid paaniliselt ära,

1.) Mappe, Hanover, lk. 140.

jälitatusena Murat ratsaräe poolt. See oli rohutar pilt; tarmesed, hobused, voodid muutusid ühes massas, mis oli haaratud segadusest, ilma juhtideta.¹⁾

Kets lahinguis saotasid prets-
lased 22000 inimest surmuna ja
haavatutena, 18000 vanglanguena,
200 suurtükki ja 60 lippu, kuna prants-
lased saotasid vaid 12000 sõdurit.
Pretsi armeed, millele oli pandud
suured lootused ning mis pidi oma
teel rõõm purustama, polnud enam,
kuid pretslaste nähte oli jäänud veel
rida hästivarustatud ja relvastatud
sindlusi, mis olensid võimud prants-
laste edasiliikumist pikemat aega ta-
kestada, arvesse võttes, et Napoleo-
nol püüdis püramissuurtsüüri vägi.
Idast lähenes ka suur Vene armee,
kes olens tulnud appi pretslastele.
Kuid just võitluses Pretsi sindlus-
te ümber tuli nähtavale Pretsi nõdu-
neva fedaalse riigiparatsüüri kriis,
mis halvatas ka armeed segevust.

Pretsi armeed riismed harrand

---

1) Labucc, lk. 136.

kapitulatsioon ilma vastupanu
 katseta. 28. oktoobril kapitulatsioon
 Prenzlau juures Hohenlohe 10000
 meheline vägi, mida oli jälitanud
 Murat ja ta sisse piiranud. Kindral
 Blücher saadus 22000 mehelse korpu-
 sega Lüübeni, saates ületada Tsaani
 piiri, mida see aga ei lubanud, kar-
 tes Napoleoni sissetungi. See poleus
 ka teda päästnud, sest teda jälit-
 tav Bernadotte'i korpus oleus rõhkeli-
 mata samuti ületanud Tsaani piiri
 ja Blücher kapitulatsioon 7. novembril
 Bernadotte'i ees, kel oli vaid 12000
 meest.

Kindlused alistusid ilma vas-
 tapanuta. Spandau, mis oli tugev ja
 hästivarustatud kindlus, kapitulatsioon
 ilma ühegi rahurilasuta. Stettin alis-
 tus kui linnajuurde linnused vaid
 Lannes'i ratsanad, vaatamata sel-
 lele, et seal oli suur 5000 meheli-
 ne garnison ja 300 rahurit. Oderi
 kaldal asuvat Küstrini kindlusest
 saadeti isegi prantslastele paadid jõe
 ületamiseks. 1) Presslaste seas valitses

1) Labucc, lk. 136.

täieliku paanika, nad otse ruttasid kindlusi üle andma prantslastele, keda nad paari nädala eest ikkuelt olid lubanud lõplikult lüüa.

Magdeburgi, mis oli väga tugev kindlus ning rikas kaubakeskus, oli koondatud suur rahuvägi ja 22000 meheltnu garnison. See oli peale Blücheri kapituleerumist viimaseks punnitus, mis olid Prtssi relvastatud jõud. Magdeburg reeldus Ney esimesel nõudmisel alistumast, kuid peale sissepiiramist ning mõningate rahuvägede; kapituleerus linn nagu oma garnisoniga 8. novembril 1806. a. Sealjuures polnud Ney'l tsegi piiramisvõimeväge, vaid kerged mortüürid, millest ta larats tulistada linnu, kuid mis ei võinud üldse seda rahjustada.¹⁾

Vaid mõned vähetähtsad kindlused, nagu Kolberg Läänemere rannikul ning mõned kindlused Sileasias püüsid sõja lõpuni vallutamata, kuna Napoleon ei pööranud neile nende tähtsusetuse tõttu tähelepanu.

Arvult võla suudmealal suu-

1.) Thapre, Hanover, 142.

va strateegiliselt tähtsa Danzigi piiramine kestis 1807. a. maini. Seda kaitsesid venelased ja prusslased ühtselt ning olid lõpuks sunnitud allstuma vaid Napoleoni ülemaalumate jõudude ees, kui ta oli saanud kohale 100 rasket piiraniissuurtükki.

27. oktoobril 1806. a. marssis Napoleon Berliini, kus Prussia bürgermeister lõi talle Prussavõttmed. Napoleon ise peatus mõni aeg Pretsi kuningaga lossts Potsdamis. Kuningliku perekond koos õukonnaga oli põgenenud Pretsi raugetwasse nurga-Meemelisse, mis asus päästma Vene riinde taga.

Napoleonile polnud mitte kunagi varem niisugust juhust olnud, kus ta nii kergelt viie nädala jooksul purustas ühe neljast Euroopa suurriigist, millega kuni siiani tuli arvestada. Sellist väejuhtide paanikat ja säieliku vastupanust loobumist peale esimesi lööke nägi Napoleon erimest korda. Kogu Euroopa oli vapustatud ja hirmul.

---

1) Maare, Hannover, lk. 143.

Napoleon ei tunnud alustatud Pretri suhtes halastust, nehtestades siin ran-ge sõjalise diktatuuri. Pretri pidi mass- ma hügelseurt kontatbutrooni, tal tuli taluda prantsuse sõdurite ma- rodeerumist ntug suuri reprovitroone. Pealeselle olid pretlased sunnitud mass- ma võitjarle ka korralisi mass, nu- ma Napoleon oli haaranud enda kät- te rogu Pretri administratstrooni.

Võites nii kergesti oma vaenla- si Euroopa mandril, otsustas Napo- leon anda purustav löök ka oma pea- vaenlasele — Inglismaale. Seda otsustas ta teha Inglismaa täieliku isoleeri- misega Euroopast. Sellus kirjutas ta alla 21. novembril 1806. a. Berliinis konti- nentaalblokaadi dekreedile, millega pi- did ühtnema ka Napoleoni liitlased. Kontinentaalblokaad mängis suurt osa Napoleoni imperiumi ajaloos, samuti kui Euroopa ja ka Ameerika ajaloos, mun- tudes rogu majanduselu pidurtes. Na- poleon tahtis kontinentaalblokaadiga vüa Inglismaa täielikule laostumisele, pank- rotile ja näljale, mis olis seda siis sundinud Prantsusmaa ees relvad ma- ha panema. Teelati rasufused kauban-

duslraud ja muud sidemed Inglismaaga, sa riigivahetus. Napoleon teadis hästi, et kui leidub mõni välgapääsute Inglise kaupadele, siis variseb kogu plaan kokku. ¹⁾ Kontinentaalblokaadi teostamist pidid rangelt silmas pidama Napoleoni liitlased. 1806. a. lõpul ja 1807. a. algul laiendati blokaad kõigile Napoleoni aluvatele ja ka naudselt Prantsusmaast sõltuvatele maile. ²⁾

Omades häid võimalusi segutsutsens meredel, vastas Inglismaa kontinentaalblokaadile 1807. a. detsembriga, millega kuulutati välja omapoolne blokaad kõigile Prantsuse emamaa ja kolooniate sadamatele.

Euroopa rasnet olurorda Toorainete ja koloniaalkaupade osas kasutasid alati saagiahned Põhja Ameerika ühendriikide kapitalistid - laevaomanikud oma kurrute läistoppimises. Vaatamata sellele, et mõlemad sõdivad pooled kaaperdasid ettejuhtuvaid kahtlasi laevu, muutus kaupade vedu üle Atlandi mere üha

1) Марш, Комментарийная блокада, л. 265.

2) Scalsamas, л. 258.

tulutoovamars. 1)

Selles sõjas, mis tuntuvalt palju võitlust tõi, süüdistas Napoleon Pitt'i, kes olvat alanud revolutsioonilise Prantsusmaa vastu võitlust. 2)

Kontinentaalloraadi väljakuulutamise mõjus aga veelgi rahva võitlusele kaasa nii Inglismaal kui ka mujal Euroopas. Põhult Prantsuse tööstusliku kodanlus oli õnneltu Inglise konkurentsiist pääsemise üle.

Et kontinentaalloraad olens täielik, oli raja rogu Euroopa mandri alustamist Napoleoni kontrollile. Selle tõttu tuli jätkata edumalt alanud Euroopa kontinendi alustamist.

Inglismaa sai aru, et võitlus muutub ertsi teravamaks ning pöördus uuesti selle riigi poole, selle poole ta juba kars norda oli pöördunud. Uuesti lubati Venemaale rahalist toetust, kui ta asub jälle võitlema Napoleoni vastu ja ratsub päästa Prantsust. 3)

Seega tuli Napoleoni ol asuda

1) Маркс, К. и Энгельс, Ф., Сов., т. XII, гл. II, л. 223.

2) Napoleon, 2., л. 51.

3) Маркс, Планконе, л. 146.

võitlusesse oma tervse vaenlasega - Venemaaga.

Inglise valitsus pöördus na Austria poole, kes aga polnud veel otsunud saadud loogist ja vaatles rahjurõõmsalt pealt Prtisi purustamist, kes polnud ühtnenud uolmanda koalitsiooniga. Venemaa oli aga valmis sõdima ja nihutas oma väed Poola piirile. Ametliku sõjakuulutus toimus 16. novembril 1806. a. Venemaad sundis võitlusesse Napoleoni impertumi laienemise oht, mis ähvardas otseselt Vene piire.

Prantsuse väed olid juba liikumas Berliinist itta. Peterburgis otsustati saata Napoleoni vastu rask korpus, milledest üks oli kindral Bennigseni (6000 meest) ja terve kindral Buxhövdeni (3000 meest) juhatuse all. Bennigseni käsutuses oli ka arnu säilinud Prtisi korpus L'Estog'i juhtimisel (14000 meest). 22. oktoobril ületas Bennigsen Grodno juures piiri. Armeed ülemjuhatajaks määras Aleksander I 69 aastase feldmarssal Lamenski, jättes nõrval Kutuzovi, kes oli eba-

soostagus Austerlitzi kaotuse tõttu. Kamenski oli sellele kohale täiesti ebasobiv, olles haiglane, halva nägemisega ning ei tundnud kaasaegset sõjakat. Ta sulutas kolm nädalat tervonnan Peterburgist Vilnosse, kuhu jõudis detsembri keskel. Seal tegeles ta vaid 7 päeva vägede juhtimisega ning läks siis oma mõisa Ojoli kubermangus, esitades ka lahkumispalve. Lõpu andis veel Bennigsenile käsu laanduda Venemaa piiridesse, et oodata siin vaenlast, niida see aga ei täitnud.

Prantslased olid juba novembris läinud Poolasse, kus aadel ja väiksearvuline kaubandus- ja tööstusliku kodanliku tervitasid neid kui meie vabariikliku Poola taastajaid. 28. novembril Murat ratsaväega jõudis Varssavisse. Peale seda viis ka Napoleon oma peakorterit Berliinist Poznani, hiljem Varssavi.¹⁾ Lõpuks võitluse venelastega lõppis 26. detsembril Pultuski all. Siin oli Bennigsen jäänud prantslasi ootama,

1) Barygamb, lk. 4.

nes olid maarsal Lannes'i ülemjuh-
 tuse all. Arvuliselt ülevaalus oliv
 Vene armee, vaatamata ühtlase juh-
 tuse puudumisele, lõi tagasi kõik
 vaenlase rünnakud ja lahkus alles
 peale pimeduse saabumist. Lahing lõp-
 pes ilma numbrite poole üleva-
 lu andmata ja mõlemad rüttarid
 võitu enda arvele kirjutama. Siin
 prantslased veendusid, et venelasi,
 kelle vastu nüüd tuli võidelda,
 pole enam nii kerge võita, kui pres-
 lasi. Pultusvi lahingu järel Ben-
 nigseni korpus taganes peagu täis
 korras.¹⁾

Samal päeval tõimus veel
 terve väiksem lahing Pultusvist idas,
 kus venelased panid samuti võralt
 vastu, alates taandumist alles õh-
 sul.

Pultusvi lahingut ruttas
 Bennigsen kasutama, et saavuta-
 da ülemjuhataja kohta, mis oli
 peale Kamenski lahkumist vakant-
 ne. Aleksander I otsustas vi Ben-
 nigseni kasuks, millega Vene armee

---

1) Bagarub, lk. 24.

oli sattunud olutses osas sarvlaste juhatusse alla, mis ei leidnud sõdurite seas poolehoidu oma rahvaelnultu hoianu tõttu.

Peale Pultusii lahingut viis Napoleon oma väed talveortertsse, et oodata paremat aastaega sõjalste operatsioonide muendamises, kuna Poolas oli maapind soone ja tantsas nende läbviimist.¹⁾ Prantslased paigutati Varssavi ja Ostrolenna vahelle ning Napoleon hakkas rohkem tähelepanu pöörama sissepiiratud Prussi kindlustele.

Sellal kui prantslased olid talveorterts, otsustas Bennigsen nende armee lõigata vahers, mis oli julge üritus. Tä niilus ootamatult Ney ja Bernadotte'i korpuse vahelle, kavatsedes viimase väe ümber piirata ja hävitada. Saades sellest teada, ruttas Napoleon ise siia, püüdes lõigata Bennigsenile ära taganemistee ja sundida teda alistuma. Õigeaegselt teada saades teda ähvardavast hädaohust, hakkas Bennigsen

---

1.) Nabucc, lk. 138. jj.

saanduma Königsbergi suunas. Tagane-
mine oli väga raske ja nõudis palju
ohvreid, mistõttu Bennigsen otsustas
anda lahingu ja paigutas armeed
Preupisch-Eylau linna rajooni, kus
toimus 8. veebruaril lahing, millest
mõlemal poolel võttis osa umbes
75000 sõdurit.

Lahing algas varahommikul
siheda lumetuisku ajal. Alguks prants-
laste olukord oli hädaohtlik, vene-
lased tõrjusid Augereau korpuse rün-
narud tagasi. Siis järgnes ertsi
hästi Vene suurüksivägi, samuti
olid vene sõdurid osavad ja kait-
matud täägirünnakus.

Tseigi Napoleon oli sunnitud
tunnustama nende vaprust. Vene
suurüksimürskudest olis Napoleon
ise siin peagu surma saanud.
Et olukorda päästa, tormas Murat
oma ratsaväega lahinguväljale, kuid
ka tema tõrjuti tagasi. Lõpuks Da-
vout saabumine paremale tiivale ja
Key ruttamine vasemale tiivale
suntsid venelased õhtupimeduses ta-
ganema. Bennigsen ei osanud siin
rasutada soodsat momenti edumaks

pealetungus ning andis aega vaenlasele jõude koguda. Napoleon ei saatnud oma kaardväge lahingu võitlusel tulle, sest ta ei tahtnud, et see sama saatuse osaltseks saaks, kui Angereau korpus.

Bennigseni taandudes, keda prantslased üldse ei püüdnud jälitada, luges Napoleon end võitjaks, kuid ta sai ise kõige paremini aru, et ta ei saavutanud sel vertsel päeval mingit võitu, olgugi et kaotas palju inimesi. Ta teadis, et venelased on samuti kaotanud suure osa oma armest, kuid ta teadis ka seda, et venelased loevad end samuti võitjateks, niida Napoleongi pidi tunnistama.¹⁾

Peale lahingut Prantsuse armee asus talveorterrisse ja pööras oma pea-ntse tähelepantu Danzigi piiramisele, millest sai peale altstamist toetuspunkt Friedlandi lahingu eel näi- vateks operatsioonideks.²⁾

Ka Vene armee asus talveorterrisse ja rüüri mai kuuni raskes laial-

1.) Шапе, Наполеон, л. 50.

2.) Наполеон, 2., л. 66.

dasem sõjategevus.

Preussisch-Sydan lahtingut ei võitnud
 numbril pool. Euroopa oli ärevuses, teada
 saades sellest lahtingust, sest siin selgus,
 et prantslased polegi nii võitmatud, kui
 neile leidub väärtlõue vastane. Pariisi
 börsil langesid järsult väärtpaberite
 hinnad.¹⁾ Rahulolematus valitses ka Prant-
 suse armee, kus sõdurid varmustinhiüete
 asemel nõudsid rahu ning leiba.

Vene armee olid eeldused siin või-
 dus, kuid ta ülemjuhatus ei osanud
 neid ära kasutada ning ainult vene sõ-
 durite vaprus ja ennastalgavus polnud
 küllaldane, oli vaja ka õiget juhtimist.

Talverorter prantslastele Poolas ei tä-
 hendanud niigi mugavat puhkust, kuna
 talv oli rarm ning nad külmetasid, kan-
 natasid toidupuudust, ning ltsas veel rün-
 dasid need pidevalt kasavad. Poola liht-
 rahvas suhtus prantslastesse vaenulikult,
 nähes neis rõõmamaad vallutajad, samal
 ajal kui Poola aadel toetatas neid
 kui päästjaid. Kuid Vene armee olu-
 sord oli samuti halb, sõdurid näl-
 gsid, külmetasid ja surid.²⁾ Tä-

1) Охотъ, lk. 151.

2) Мюссе, Каноник, lk. 153.

gala organets valitses korruptsioon ja vargused, mis halvendasid veelgi riide olukorda.

Kevadel muutus prantslaste olukord üha halvemaks. Ettes saagidasi väejoosuse juhtumeid, loomus rsegi ühe Saari üksuse vastuhakk, kes oli sunnitud ühtnema Poolas paikneva suure armega.¹⁾ Prantsuse armee hädaolukorra olukord sundis Napoleoni juba peale Preupisch - Eylau lahingut haarama diplomaatilise riva järel. Mitte tundes end küllalt tugevana, tahtis ta läbivõitumise teel saavutada võitu, mida ta sõjaga polnud saanud saavutada. Ta katsus lõhkuda oma vaenlaste ridu, lähenedes neist mõnda Prantsusmaale.²⁾ Ta pöördus Prussi poole rahuettepanemuga, et seda Venemaast eraldada. Napoleon lubas tagastada Prussile ta valdused, kui see ainult nõustub liituma Prantsusmaaga, kuid Pruss keeldus, samuti keeldus ta järgmise rahuettepanemise puhul.

1) Собрание Русского Ист. Общ., т. 88., л. 40.

2) Бангау, л. 33.

Napoleon pidas na Austrot sõlmas, et mitte lasta tal uuesti jõude no- guda ning Prantsusmaa vastu välja astuda. Ta andis Australe mitme- suguseid lubadusi, et hoida teda neutraalsena.

Napoleonile õnnestus Türgist õhu- sada Venemaa vastu sõda alustama ja samuti tegutses ta Iraani selja- laga, kes oli sõjas Venemaaga alates 1805. aastast.

Koalitsiooni liikmed niinii- tassid samuti oma lepinguid. 2. april- lel 1807. a. sõitis Aleksander I Meeme- lisse, kus ta koos Prussi ministri Hardenbergiga töötas välja tulevku- plaane, mis fikseeriti 26. aprillil sõlmitud Bartenstemi lepingus. See oli viimane katsen tugevdada ja suurendada koalitsiooni. Lepingus rõhutati Sarsamaa sõltumatus, lu- bati hävitada Reini Liit ja luua Sar- samaal uus föderatsioon Prussi ja Austria juhtimisel. Mõlemad pooled lubasid mitte sõlmida Napoleoniga separaatrahu. Pöörduti Austria valit- suse poole, et õhutada teda uuesti alustama sõjatgevust Prantsusmaa

vastu, kuid Austria jäi neutraalses, vaatamata neljanda koalitsiooni diplomaatria püüetele. Austria tegi siin sama vea kui Preisigi, kes ei ühinenud 1805. a. koalitsiooniga. Ühine mine olus tähendanud Napoleoni vastase rinde tugevneniist, mis olus ta imperiumile muutunud kaunis ähvardavaas.

Preisi diplomaatria tegi suure vea selles, et ta ei sõlminud rahu Inglismaa ja Rootriga. See jättis Pruisi ilma Inglise abist, kes olus võinud dessante maale saata Hollandi või Saasamaa rannikul. Samuti jäi Rootsi dessandi maale saatmine Stralsundis kasutamata, mis olus võinud muutuda ohtlikuks Napoleoni naugemale tagalale.

Juba peale Preussisch - Eylau lahingu oli tekkinud Napoleonil mõte liidust Venega, kes võts paremini kui ükski teine riik aidata tal oma mõju all hoida kogu Euroopat ja seda kaasa tõmmata Inglise vastu. 1) Et Venemaa polnud

---

1.) Bangau, lk. 34. j.

nõus rahulikult teel läbirääkimisi pidama, tuli seda sundida sellens relvadega. Venelasi tuli algul võita ja siis sundida tegutsema ühiselt Inglismaa vastu. Seda arvestas Napoleon, kui ta 1807.a. revaldel valmistus sõjategevuse jätkamiseks.

Bennigsen, kes arvas Napoleoni peatselt ofensiivi, otsustas teda ennetada ja purustada eraldi seisvad Prantsuse korpused. Tä käsutuses oli 10000 sõdurit. Kõigepealt, 5. juunil ründas Bageatrou marssal Ney korpust, mis kannas võideldes taanduma. Algas venelaste edasilükkumine rogu rindel, kellele ruttas Napoleon vastu ning sundis nad tagasi tõmbuma. Heilsbergi piirkonnas Bennigsen peatus kindlustatud positsioonil, kus tekkis 10. juunil äge lahing, mis kestis mõned tunnid. Siin said venelased otsustavalt vastu ning prantslastel ei õnnestunud algul neid sundida taganema. Alles siis, kui nende paremat liiba ähvardas ümberhaaramine, nad alustasid taandumist Königsbergi

suunas.

Bennigseni arvates pidi Heilsbergi lahting taistama Napoleoni edasitungi, kuid see suunas oma peajäud läbi Eylau otse Königsbergi peale. Tä nägi ette, et Bennigsen püüab päästa seda Ida-Preisi tähtsamat linnu ning 14. juuni ööl kell 3 marssal Lannes märkas, et Vene armee, mis oli läinud Friedlandi juurde, valmistas sealt üle Alle jõe mürerüks, et asuda postsoomle Königsbergi kaitseks.¹⁾ Napoleon taibas Vene armeed kitsas orus vasakul jõe kaldal, kus veel polnud muud taganemisteed peale jõest üleminevate sildade. Prantslased avasid venelaste peale kahuritule, mille eest pääsenisiks need forward jõkke. Marssal Ney kündas venelast selgatajant, püüas sisse nende vasaku tiiva, mida juhtis Bagration, läks üle Alle ning purustas sillad, mis olid venelaste arusaas taganemistees.²⁾ Küüd valdas venelast täielis segadus, nad taandusid Tilsiti suunas, jälita-

1.) Мюппе, Каноник, л. 154.

2.) Labucc, л. 141.

tuna Murat ratsaväe poolt.

Venelased randsid Friedlandi lahingus suuri saotusi. Prantslaste saagrus langes rogu suurtükivägi ja voorid ning samuti olid suured saotused elavjõu alal. Need olid tingitud Bennigseni veast, kes kogus oma väed ühte kummutusse ronn ebasoodsal positsioonil.

Friedlandi lahing otsustas na Königsbergi saatuse. Kohe peale lahingut marssal Soult läks Königsbergi, kust saadi suuri sõjamoona varusid, sõidu ja riidevarustust. 1)

5. päeva peale Friedlandi lahingut jõudis Napoleoni armee Nemeni jõeni, kus ta jäi seisma Vene impeeriumi piiril, Tilsiti jures, mis oli allstunud prantslaste ülevõimule.

Vene tsaar, nähes, et Venemaal ähvardab Napoleoni sissetung ning arvestades sõja edaspidamise raskusi, otsustas alustada rahuläbirääkimisi. Vene mõistmise kohutas kõige enam see, et Napoleon, tungides Venemaale,

1) Maure, Napoleon, lk. 155.

võeti vabastada talupojad pärisõigusest. Napoleonil avanes nüüd võimalus teostada oma plaan liidu suhtes Venemaaga ning 22. juunil 1807. a. sõlmiti Tilsitis vaherahu üheks kuus. Keljas Prantsusmaa vastu suunatud koalitsioon oli purustatud nagu kolmasi koalitsioon. Siin kasutas Napoleon sama taktikat kui 1805. aastalgi, liides oma vaenlasi üksteiselt. Sellise andsord pretslased hea võimuse, rutates enne Napoleoniga lahingusse astumisega, kui Vene armee jõudis kohale.

Napoleoni viiret võitu põhjustas feodaalse Prussia nõrkus, kes ei suutnud peale esimesi lööke end enam koguda. Prussia armee juhtkond naostas kogu pea ning ei püüdnud enam võidelda, avades Napoleonile oma kaitseväravad. Kui pretslased olensid pannud vastu viimase võimaluseni, siis olens muutunud misitavars Napoleonile pealetungijätkantne üle Oderi.

Ka venelased ei suutnud vastu seista Napoleonile armeele, kuna armee juhtkonnas olid saamatud

ja andetud kindralid, nagu Bennigsen. Üldises paanikas peale Friedlandi püüdis neri katne strateegilise olusorra hõrdamise. Arvult mõned vanad sõjamehed, nende seas ka Barclay de Tolly,¹⁾ katparrd õigesti olusorda ja leidsrd, et poleks vaja rahu sõlmida, vaid pears taanduma Venemaa sügavusse, kuhu järgneb ka Napoleon, mis saab aga talle saatustõnne, kuna siin ta armee kukub, iimbriitsetuna Vene vägedest ja eraldatuna tagalast. Kuud enamus väejuhte arvassd, et arnus vägipääs on sõlmida rahu Napoleoniga.

1.) Bangalt, lk. 50.

Tilusti rahu.

1807. a., peale Friedlandi lahingu, pidas Aleksander I rahu Prantsusmaaga ainsars pääseteers. Napoleon oli saavutanud tugevad positsioonid: Läähis-Idas Türgi ja Iraan olid astunud tema õhutusel sõtta Venemaaga; Austria ja Preisi olid purustatud ning neid ei saanud enam nii suurriike arvestada; Hispaania ja Portugali sa kavatses peatselt vallutada ja Rootsi, kes oli kuulunud nii kolmandasse kui ka neljandasse koalitsiooni, oli saanud rea raostusi, olles lõpuks sunnitud prantslastele loovutama Pommere.

Olles selleses poliitilises isolatsio-

ni olukorras, ei julenud Aleksander jätkata sõda, pealegi veel pärast suurri raotusi, kus armee oli laostunud ning riigi frantsolukord halb. Inglisele ei saanud loota, sest see lamas toetamast Venemaad rahaliselt ja samuti inimeste ja laevastiku näol. Aleksander I ei nõinud andestada seda Inglisele, kes vaatas koalitsiooni vaid nii relvale oma huvide saitses.¹⁾ Need asjaolud sundisidki Aleksandrit, neda mõjustasid na ta ümber serstunud rahupooldajate rügnond, tegema 24 tunni jooksul peale Friedlandi oma välispoliitilises orientatsioonis täieliku pöörde.²⁾ Ta muutus ägedast Napoleoni vastasest liidu pooldajaks Prantsusmaaga.

Napoleon oli ammu juba liidust Venega huvitatud, nuna plaan, tugineda Australe Venemaa vastu, tuli Austria liiga kahemõttelise positsiooni pärast hüljata juba 1807. a. kevadel. Friedlandi lahngus saavutati võit

---

1) Labucc, lk. 141.

2) Maure, Stanouon, lk. 156.

ning nüüd nagu Napoleon oli loot-
nud, alustas Venes tsaar temaga
rahuläbirääkimisi. See oli Bartenstetni
lepingu etarumtne, millega Venemaa
ja Prantsi olid nõustunud mitte
sõlmima separaatraku.

22. juunil saatis Venes tsaar
kindral Lobanov - Rostovski Napo-
leoni juurde Tilsitisse vaheraku pak-
kuma, millega Napoleon nõus-
tus. Tärgmisel päeval ratifitseerts
Aleksander vaheraku ja kuuldis, et
Napoleon vihjas keisrile tsxlirule
nõhtumisele, astus ise esimese sam-
mu selles suunas ja saatis Loba-
novi uuesti Tilsitisse riigialtne rus-
struktsoonidega, kus Aleksander
õlmaririgaltult kirjutas: „Venes ja
Prantsuse liit oli alati minu soovide
objektus; ma olen veendunud, et
õrnult see võtõ kindlustada maa-
õlma õhne ja rahu;“ tsaar jätkõ:
„Täiesti uus poliitõlne süsteem peab
asendama selle, mis õrnes senini;
ma meelitan end lootusega, et
me kergesti lepõme nõõru impe-
raator Napoleoniga, õinult kui me
peame läbirääkimistõ ilma vahen-

dajateta." 1) Siin Aleksander esimest korda
nimetas Napoleoni imperaatoriks, mis näi-
tab juba formunud muudatust Vene vä-
ltspoliitilises orientatsioonis.

Prantsuse ohvitserid muutusid peale
vaherahu sõlmimist sõbralikus venelaste
vasta. Püüti võita venelaste poolehoidu
ja nii kiirendada liidu sõlmimist. Sel
eesmärgil alustati ka rohe vaagide
vahetamisega, et venelast meelitada.

25. juunil formus reisrite esmine koh-
tumine Keimendle ehitatud parvel, kuhu
oli püstitatud nars paviljoni - üks reis-
rite, terve nende saatskondade jaoks.

Aleksander esimese kohtumise algul väl-
jendas rohe oma pahameelt Inglisemaa vastu,
õeldes: „Ma vihkan inglasi sama palju, kui teie
need vihkate, ja olen terve aabstne rõõgese, mis
te teete nende vastu.“ „Kiisugusel juhul
võib võtta laheneda ja rahu sõlmida,“
vastas sellele Napoleon. 2) Seega oli juba
esimesel reisrite kohtumisel Napoleon saa-
nud lubaduse sõlmida liit Inglisemaa
vasta. Tä loots, et Inglisemaa karreb kind-
lasti rahu sootkema, kui ta teada saab
Aleksandri liidu naratsusest ja kui ta näeb,

1.) Баргауб, lk. 53.

2.) Шапур, Наполеон, lk. 158.

et Venemaa aitab Napoleoni sulgeda Inglismaale rogu Euroopa kontinenti.¹⁾ Inglismaale Napoleon vaatas alati kui peamisele impeeriumi surmavaenlasele; kõik Tertsed sõjad, mida ta pidas, olid tema selmsed vaid episoodidena ja mööduvateks näheteks, võrreldes selle sõjaga, mida peeti Inglismaaga, seda ta pidas mitte ainult poliitiliselt, vaid ka majanduslikult vaenlaseks ja võistlejaks.²⁾

Tertsite raskumise lõpul palus Napoleon Aleksandrit üle kolida neutraalses kuulutatud Tilsitis, et kergendada edasini läbirääkimisi. Napoleon kindab esimest raskumist Vene Tsaariga rahuldavane.³⁾ Ta oli Aleksandrit varmustatud, niites teda kui noort ja targa valitsejat, samuti nägi Vene keiser ülistas Napoleoni kui võitlast, kes saab kõigest aru ja oskab lahendada kõiki raskusi.

Tertsite sõbratuks näitumist esimeses võttes olid ka Napoleoni kaardväelased küllalt lahked Vene kaardväelastele, kes olid rogu Aleksandri Tilsitis viibimise aja nende küllaltid.

26. juunil tormus Napoleoni ja

1) Собрание Русского Устава, nr. 88, lk. 73.

2) Трапез, Коммунистическая Борьба, lk. 251.

3) Napoleon, 2., lk. 76.

Aleksandri terve kohtumine, nüüd juba
 Preisi kuningaga osavõtul, kes oli süngel
 ja rõhutatud. Napoleon saanis temaga
 sõrgelt, mis tegi Friedrich Wilhelm
 veelgi rohkem kohmetus. Peale misu-
 vat kõnelust lahuti väga külmalt.
 Pöördudes tagasi raldale, kuulis Pri-
 si kuningas, kuidas Napoleon ja Aleks-
 ander ütlesid tervetele nägemist
 samal öhtul Tilsitis. 1)

Napoleon sai nüüd rätte saan-
 da preislastele kuningaste solvaniste
 eest, kui nad neeldusid läbirääki-
 misi pidamast.

26. juuni öhtul Formuusi Aleks-
 andri ssesõit Tilsitisse. Talle oli
 korraldatud piduliku vastuvõtt, Na-
 poleon ühes saatjaskonnaga ratsu-
 tas talle vastu Nemeni äärde. Isaa-
 ri servitati 60 noogupauguga ja spa-
 leeridena ülesriivistatud prantsuse
 sõdurid langetasid võidetud vaenlase
 ette oma lõpu. 2)

Keisrite päevaraavasse kuulus
 Tilsitis igapäevane Prantsuse vägede

1.) Bangar, li. 69.

2.) Copern, VII, li. 147.

paraadide ja demonstratsioonide jälgimine, mis arvatavasti pidid Aleksandrile esendama kartust ja austust Prantsuse sõjaväe vastu. Õhtul tavatult toimunud poliitilised vestlused, mis pidid selgitama sõlmitava lepingute printsiipe. Läbirääkimiste jooksul ei tehtud kindlat territooriumide jaotamise plaani, olid vaid vihjed. Mõlemad pooled kasutasid selliseid väljendeid, mis lubasid vastaspoolel palju enam loota, kui tegelikult oli soovitud anda.¹⁾

Läbirääkimiste lõpule lähenedes muutusid vastastikkused meelitamised üha suurejoonelisemaks ning viimasel päeval formus keisrite raasondade autasustamine Vene ja Prantsuse ordenitega ja Napoleoni kaardiväe ja Aleksandri kaardiväe ametlik venestamine.²⁾

Leptingu lõpliku seasti väljatöötamine, peale seda, kui valitsejad olid omavahel põhitraatimustes nõrku leppinud, anti erromisjontle, kuhu nü-

1.) Copens, VII, lk. 149.

2.) Banzarb, lk. 108.

kussid Tallyrand, vürst Kurakin
 ja vürst Lobanov - Rostovski. 7. juu-
 lil 1807. a. oli Tšibotši leping valmis, mil-
 lele kirjutasid mõlemad pooled alla
 ning 3. juulil ratifitseeriti leping. Sa-
 mal päeval toimus veel ühtne sõja-
 vägede paraad ning siis embassid
 reisirid lahkumiseks ternetest, mil-
 le järel arutati Alexander Sagari
 seisole Neemeri valdale. 4) Tšibotši koh-
 tumine oli lõppenud, kus valitse-
 jad olid omavahel nõu leppinud
 maailma jagamise suhtes. Siis ei
 teadnud veel keegi, peale mõlema
 reisri ja nende kõige lähedasemate
 ristrite, et suurtest muudatustest,
 mis toimus hiljem, peale Tšibotši päevi. 5)

Napoleoni plaanid olid Tšibot-
 šis rajatud sellele, et suunata Vene-
 maa Aasiasse, lasta seda laieneda
 Pärsja, Ida-Türgi ja Balkani pool-
 saare arvel, et siis temale endale
 jääksid vabad ränded Kesk- ja Lääne-
 Euroopas. Napoleon lubas siin lah-
 kelt Venemaale niisuguseid territo-

1) Napoleon, 2., lk. 85.
 2) Tšapue, Napoleon, lk. 160.

riime, mis tulid veel vallutada. Selle tõttu pidi Venemaa sõdima Balkanil ja Kaukaasias, kuna samal ajal läänespool ähvardasid Prussia ja Poola paiknevad Napoleoni armeed. Napoleon võts siis rahultult segukseda Euroopas, kuna Venemaa ei segas teda selles ja salaja võts ta toetada ka Prussia ja Türgit, et suuremaid Vene väekontingente idas sinni koida. Engels kirjutab: „Esmene sõda parvel Tilsiti juures. Venemaa andis siis Saksamaa prantslaste imperaatori täielikku käsutusse ja tagajärjana võttis endale ka Prussia osa. Selle eest ta sai tegevusvabaduse Türgis, ta ruttas kaarama Bessaraabia ja Moldaavia ja viima oma sõjaväe läbi Doonau. Kuid varsti peale seda Napoleon hakkas „murtma Türgi kiistmust“ ja oluliselt muutis oma vaatenõhta sellele asjale, see olusord oli Venemaal ühes peamistest põhjustest 1812. a. sõjas.“¹⁾

1.) Маркс, К. и Энгельс, Ф., Соч., т. XIII, гл. 1, к. 240.

Napoleoni peantses plaants oli viia Inglismaa langusele, kuid Aleksandri oli see möödunud kavatsus, mis hiljem nõrgenes.¹⁾

Et Pruss ei saaks muutada tulevaks enam Venemaa liitlasteks Prantsusmaa vastu, tuli ta muuta täiesti võimetuks. Napoleon oli nõelnud Tilsiti läbirääkimiste ajal Pruss sunnuga alandavalt, tahtes näidata seda võidetud riigi valitsejana, millest pole enam vaja arvestada suurriigina. Alles tervest reisist nõtkumiseest võts Friedrich Wilhelm III osa võtta, kus Napoleon kategooriliselt nõudis Hardenbergi tagandamist, väites, et see on teda solvanud, seeläbi Napoleon poolt parutatud rahust peale Preupisch - Eylau lahingut.²⁾ Peale seda nõtkumist esitati Pruss esindajale vaherahu tingimused ilma mungste sellevate läbirääkimisteta. Tingimuste nõhast jäid vähesed prantslaste poolt piiratavad

1.) Copau, VII, lk. 147.

2.) Sealsamas, lk. 147.

Preisi riindlused vaherahu ajaks preislaste kätte.

Tarbates küllalt hästi, et alandatud ja solvatud Preisi säilitamine Venemaa läänepiirile tuleb pigemini kasuks Venemaale, kui Prantsusmaale, oli Napoleon Tšitsi läbirääkimiste algul veendunud, et Preisi tuleb loovideerida. Alguses seegi Napoleon tsaarile ettepanemu Preisi jagada mõlema riigi vahel, kusjuures Võla oleks jäänud piiriks. 1) Arvult Aleksandri vtsa vastupanu ja Napoleonil soov Vene tsaariga igal juhul kokku leppida, sundisid teda nõustuma Preisi säilimisega äärmiselt kärbitud kujul. Et külvata vaenu Preisi ja Venemaa vahel, andis Napoleon Preisi territooriumist Biabystori ala Venemaale. „Siin ilmnes meesti, millise suure eelise andis Venemaale ka strateegiliselt ohutu asend. Löödud rahes sõjajärgis, ta omandas uusi alu oma eilsete liitlaste arvel ja sõlmis liidu Napoleoniga maailma

1) Магел, Каноник, л. 150.

jaagantsens: Napoleonile lääsi, Alessandriale — ida "1)

Prussi diplomaatira püüdis ära kasutada kõiki vahendeid sellers, et Prussile säilitataks võimalikult suurem territoorium. Lõpuks otsustati mõjustada Napoleonit kuninganna Luise veetlemisõrnusega, kes jõudis 6. juulil 1807. a. Allemeltst Tilsittisse, kus rohe üs tund peale saabumist kohtus Napoleoniga. Nende kõnelus formus nelja silma all, mille jooksul kuninganna püüdis pehmendada rehu-leptuugu karne tingimusi ja vähemalt Magdeburgi tagasi võita Prussile, kuid Napoleon oli järelanduvatu ning Luise ei saavutanud midagi peale komplimentide. Peale seda kohtumist oli Napoleon siiski Prussi kuningannast palju paremas arvamuses, kui kuntingast, 2) kes oli vattmselt piiratud nõrga iseloomuga auditu valitseja.

7. juuli hommikul esitati Prussi esindajale rahuleptuugu tekst, millele see pidi vasturaidlematult alla kirju-

1) Mappe, K. u. Эренберг, Ф., Cor., m. XVII, r. 2, lr. 13.

2) Copern, VII, lr. 152.

tama, ilma et oleks seda jõudnud korralikult läbige lugeda. Rahustrümmusega naostas Preisi laialdasi territooriume, ta jäi ilma oma valdustest, mis asusid Elbest läänes. Brabystori piirkond liideti Venemaaga. Preisi pidi loobuma ka provintsidest, mis ta oli ära võtnud Poolalt. Keisr aladest moodustati nüüd Varsavi hertsogkond, välja arvatud Danzig, mis kuulutati vabalinna. Rahutingimustes nähti ette veel, et Preisi pidi tunnustama Vestfaali kuningriigi loomist, mis anti Jérôme Bonaparte'ile valitsema. Vene tsaari meelekaas, kes oli huvitatud Preisi kui tulevase liitlase säilitamisest, andis Napoleon Preisile: Sileesia, Brandenburgi, Pommeri ja Püisi, mis nüüd pidid moodustama Preisi kuningriigi. Friedrich Wilhelm III lubas sulgeda oma sadamad tuglase rauapadele, tunnustada sõja territoriaalsed ümberkorraldused, mis olid Napoleoni poolt tehtud, ja tasuda sõjajärelmaksu 100 miljoni franki ulatuses. Prantsuse sõdurite evakuatsioon Preisi aladest sõltus selle tasumisest.¹⁾

1) Labucc, lk. 142.

Preisi jäi seega peale Tilsiti rahu pü-
ssima väga kärebratud rüjul. Tä elanise
arv vähenes 4,8 miljoni võrra. Napoleon
oma memuaarides arwab, et õigem oleks
olnud surutada Preisis valitsev dü-
nastria, Sileesia ära võtta Preisset ja
anda Sarssele, sest preislased, kes olid
talunud nii suurt alandust, alusid
kasutama endest soodsat võimalust
kättemaksutseks.¹⁾ Lõpu on tõmma-
nud ajalooleksi paralleeli Bresti ja
Tilsiti rahu vahel: „See rahu oli nii-
võrd raske, et polnud mitte oru-
peritud kõigi Sarsa riikide pea-
lõnnad, polnud mitte armet pai-
satud preislased Tilsiti juurde, mis
on võrdne sellele, kui meid oleks pai-
satud Omski või Tõmski. Sellest
on veel vähe — hirmsarm Frigornus
setõnes selles, et Napoleon sundis
võidetud rahvaid andma abiväge-
sid oma sõdades...

Preislased sõlmisid raskeima
rahu Napoleoniga. Ja see rahu ei
olnud Sarsamaa languseks — vastu-
pidi — see kujunes pöördepunktiks,

1.) Napoleon, 2., lk. 82.

rahvuslikkus raitseus ja tõrjus...
 Sansamaa võitis aega, ootas, kuni
 rahvusvaheline olusord muutus, mis
 lubas Napoleonil võimutseda ja tõu-
 sis meele elule. "1)

Selliselt oli lahendatud Prtisi
 küsimus, mis kujutas endast komp-
 romissi Napoleonil ja Aleksandri va-
 hel, kusjuures Prtist ja Venemaa
 lähenemist pidi takistama Biabys-
 fori Venega liidendamise.

Venemaa, millele Napoleon oli
 ettepaneku teinud laiendada oma
 piire Ottomani impeeriumi arvel,
 pidas seda silmas ja kannas oma
 plaane ses suhtes teostama. Tä te-
 gi seda sellers, et äigustada oma
 liitu Napoleoniga Vene valitsevate
 klasside silms, kuna see liit tä-
 hendas "... iiki'nementst Napoleonil konti-
 nentaalsüsteemiga ja igasuguste kau-
 banduslike sidemete katkestamist
 Inqltsmaaga. Aga see tähendas tol-
 leaegsele Venemaale täielikku kau-
 bandusliku laostumist. "2)

---

1) Senon, B. U., Cor., m. XXII, lk. 399.
 2) Mapre, K. u Эмрерс, Ф., Cor., m. XVI, r. 2, lk. 20.

See rõõm vähenes Vene mõistete sotsialistidele. Peale selle nägi Vene aadel enamikus Napoleoni usurpaatorit ja õigustatult rirtu vaenlast.

Tsaari - Venemaa oli juba ammu suunanud oma pilke Konstantinoopoli ja väinade suunas, mida aga pidas sõltuvas ka Prantsusmaa, kuna ta oli huvitatud Egiptusest ja selle põlvud sellepärast ükskõik, kellele kuuluvad väinad ja Konstantinoopol — kas rõõgale Türgile või üha tugevemale Venele. Samuti suunduvad Austria majanduslised huvid Baluani poolsaare looderajoonidesse, mille tõttu põlvud ka tema ükskõikne väinade küsimuses.

Napoleonil oli kolm teed rda küsimuse lahendamises: 1.) Rahu sõlmimine Vene ja Türgi vahel, milles oleks säilinud Türgi puutumatus. 2.) Türgi osaline jaotamine, millega oleks antud Venemaale Doonau väirstroomad, kuna Napoleon oleks vastutasuks saanud Sileesia. 3.) Türgi säilera jagamine mõlema ketsri vahel konvulsiivse alusel. 4.) Tõltsi perioodil oli

1.) Bazarub, lk. 186.

Aleksander nõus uskuma kõiki Napoleoni lubadusi Türgi jagamise suhtes, mida see ei ravatse nudki kõiki täita.

Napoleon oli liidus Türgiga, kuid reetis Tilsitis oma liitlase¹⁾ õigustas ta end sellega, et ta oli ölnud seltsm III-ga liidus, kes oli murutatud ja nüüd polevat tal enam mtugerd kohustusi Türgi vastu. Tegeltvalt Napoleoni poliitikat Türgi suhtes Tilsitis tuleb hinnata reetmisena, kusjuures Napoleon tegi siin vea, eemaldades Türgi tundvalt Prantsusmaast ja hõlbus tades sellega Venemaal rahu sõlmida Türgiga otsustaval hetkel, 1812. a.

Tilsiti lepingus polnud Türgi jagamise suhtes midagi konkreetselt lubatud. Pöalraus rahulepingus oli määratud, et võimaltsult niiresti tuleb lõpetada Vene ja Türgi vahel sõjategevus. Vene väed pidid lahuma Moldaaviast ja Valahhrist, mis tuli jätta rüni lõpliku rahulepingu sõlmimiseni ompiertmeta türklaste poolt. Aleksander kohustus vastu võtma Napoleoni vahenduse rahulepingu sõlmimises. ²⁾ 9. juulil

1.) Murray, lk. 166.

2.) Labucc, lk. 168.

1807. a. saatsi Napoleon Vene-Türgi rindele oma esindaja, kelle mõju-
 tuste tulemusena sõlmiti 24. augustil
 vaherahu, mis pidi kestma 15.
 aprillini 1808. a., kusjuures rahule-
 pingu järgi kohustus Venemaa
 viima oma väed mitte ainult
 Dnestri vasarule kaldale, vaid pi-
 di tagasi andma sõjasaagi ja val-
 lutatud laevad. Väites, et niisugused
 nõuded on solvarad Vene
 relva aule, keeldus Tsaar vaherahu
 rinnitamisest. Laskur Vene armee
 sai korralduse tagasi võtta oma
 endistele positsioonidele provintides.¹⁾
 Sõda jätkus ja lõppes alles 1812. a.
 Seega muutis Napoleoni rahuole-
 tus ja Türgi ühistumus muud
 Vene ja Prantsusmaa diplomaatilise
 võitluse viisid täielikult.

Tõeliselt oli arutluseks ka Poola
 küsimus, kus oli Napoleoni vägede
 Poola piiridele jõudmisega 1806. a. tek-
 kinud aadli hulgas lootus rüües
 Poola taastamisest. Napoleon aga

---

1) Bangarb, li. 172.

erialgu veel ei mõtelnud sellest, tah-
 tantes Poolat kasutada hetkel ees-
 märkidel.

Kui prantslased Poolasse jõud-
 sid, termitati neid algul poolaste
 poolt kui vabastajaid, kuid peagi
 nägi hõõlar osa rahvastinust, et
 need „vabastajad“ olid vaid välis-
 maised vallutajad, kes röövtööd ja
 riisustid elanikke. Aadrund nägid
 aga prantslastes edas vabestajaid,
 kes on saabunud Poolat päästma.

Ka Venie õunomas oli lõusnud
 1806. a. sügisel Sulipunnti Poola kü-
 stmus, mil vürst Adam Czartoryski
 andis hsaartle üle märquisirja, kus
 oli räägitud Poola hsaastamise hä-
 darajalrususest, et ennetada Napo-
 leoni. See märquisiri jäi aga Aleks-
 andri poolt tähelepandamatuks.¹⁾
 Tõlbris oli Aleksander väga huvita-
 tud sellest, et Poolat ei hsaastataks,
 rantes, et Napoleon muudab selle
 oma eluindlustuseks ja platsstar-
 miks Viisal Venemaa vastu. Kuid
 Aleksander ei saanud tartsutada ka-

1) Copern, VII, lk. 106.

poleoni loomast Varsavi hertsogkonda, mis anti Saks kuningale Friedrich Augustile valitseda. Oma asendilt oli Varsavi hertsogkond surutud Prussi, Venemaa ja Rootsi alade vahele ja moodustasii platstarmi Venemaa vastu.

Peale Tilsiti läbirääkimisi andis Napoleon Poolale konstitutsiooni, millega kaotati pärisõigus Poolas. Sellega aga sattus talupoeg endtsest veelgi raskemasse olukorda, kuna ta oli vabastatud maata. Sõja ajal pidi Poola elanikkond varustama Prantsuse sõjaväge ning pealeselle taluma ka sõdurite marodeerimist, mistõttu Napoleoni ülevõtmis oli elanikkonnale raske taluda.

Tilsitis oli sõlmitud üldse kolm lepingut: 1.) Svaltra rahuleping Venemaa ja Prantsusmaa vahel ühes salaartrulitega. 2.) Svaltra rahuleping Prantsusmaa ja Prussi vahel ühes salaartrulitega. 3.) Salajane liiduleping Venemaa ja Prantsusmaa vahel.

Prantsusmaa ja Venemaa vahel

sõlmitud rahulepingu kolm esimest artiklit käsitlevad otseselt rahu sõlmimist, kõheldes sõjategevuse lõpetamisest ja vastastiku kaaperdatud laevade tagastamisest. Seljandas artiklits on räägitud Prussia, kuhu juures on rõhutatud, et vaid aususest ja sõpruselt Aleksandri vastu on Napoleon nõus tagastama Prussia kuningale mõned alad, mis on loetletud. Edasi kõneleb artikkel 5. Varsavi hertsogkonna loomisest ja selle andmisest Saks kuningale valitsemisus, kuma järgmise artikliga kuulutati Danzig vabaltamars. Edasi reguleeritakse vaherordi liiklemistude ja Visla kasutamise alal Prussia ja Saks kuningate vahel ning antakse Biabystori piirkond Venemaale, tuues ette "äändus loomultu piirde taotluse." 1)

Järgnevalt 13. artiklil püüdu-
 tab vaherordi Inglismaa ja Prant-
 summaa vahel. Siin on mainitud,
 et Napoleon võtab vastu vahenduse
 läbirääkimiste pidamiseks ja lõpliku

---

1) Соприкосновение Россіи и Пруссіи, № 83, стр. 274 и сл.

raku sõlmumise Prantsusmaa ja
Inglismaa vahel, eeldusel, et see va-
hendus võetakse vastu ka Inglismaa
poolt iike muu joosul peale Vene-
-Prantsuse raku ratifitseerimist.

Järgmistes artiklites tunnustab
Vene Keiser Napoli kuntugans Josephi';
Hollandi kuntugans Louis Napoleon
ning tunnustab ka Renni Liitu.
18-19. artiklites tunnustab Vene keiser
Vestfaali kuntugans Jerôme'i ja siin
räägitakse selle kuntugriigi loomi-
sest Elbe vasakul kaldal endistest
Pruusi provintsidest ja mõnedest Na-
poleoni valdustest.

Türgi ja Vene vahelised küsimu-
ri, ulioige aga vaheraku sõlmimist
Napoleoni vahendusel käsitlevad
artiklid 21., 22. ja 23. Lepingu lõpu-
artiklites garanteeritakse vastastiku
sõnnetuse valduste puutumatus ja keis-
rid lepivad korra sojavangide
vahetamises, raudandusloes suhetes
ja määravad kindlalt tsereemooniad
Napoleoni ja Aleksandri õuondade
vahel. 1)

1) Собрание Свечоро Уем. Одес., nr. 83, lk. 276. jj.-d.

Sellele lepingule olid veel lisatud salaartiklid, kus nõeldakse Cattaro ja Ioonia saarte andmisest Napoleoni. Napoleon lubab na mitte näte marša Montenegro elanikele, kes võtsid osa prantslaste vastast võitlusest. Edasi on märgitud, et kui rahu sõlmitsel Inglismaaga Hannover tuli Vestfaali alaga ühendada, siis saab Prssi tagast oma territooriumid Elbe vasemal kaldal, kus elab 300000-400000 elaniku. Salaartiklid lõpevad Saksamaa väikeriikide dünaastiate üllalpidamise määramisega. Lõpus veel on kinnistatud, et salaartiklid omavad sama jõudu kui avaltu leping. ¹⁾

Tiltsis oli sõlmitud na liidu-leping. Selle esmene artikkel nägi ette ofensiiv- ja defensiivliidu sõlmimise Venemaa ja Prantsusmaa vahel, mille järgi mõlemad lepinguosalised kohustuvad tegutsema ühtselt nii maal kui merel rgas sõjas, mida Prantsusmaa või Venemaa peab pidama mingi lisse Euroopa

1) Собрание Русского Учен. Общ., nr. 83, lk. 279. j.

riigiga, kusjuures ühisele tegevusele
 pidi ulnema kokkulepe, millega
 frantsesi väljapandavate sõjaväge-
 de kontragent ja nende tegevus-
 rajoon (artikkel 2.)

Kolmandas artiklats on kind-
 lars määratud, et kõrk sõjalised
 operatsioonid teostatakse ühtsel nõus-
 olekul ja kumbki kokkuleppiv
 pool ei või mingil juhul pidada
 rahuläbirääkimisi ilma teise poole
 osavõtuta või nõusolekuta. Edasi on
 märgitud, et kui Inglismaa ei võta
 vastu Vene vahendust, või kui võ-
 tab vastu, kuid ei nõustu 1. novemb-
 rras 1807. a. rahu sõlmima Hugi-
 nel, et kõigi riikide laevastand
 võivad võndselt ja täieltsult kasu-
 tada vabadust meredel ja et ta ko-
 hustub tagastama kõrk vallutused, mis
 on tehtud Prantsusmaa ja selle liit-
 laste arvel, alates 1805. a., annab Vene
 saadra Inglise valitsusele noodi, mis
 deklareerb, et kui Inglismaa ei soovi
 uerl Hugi-ustel rahu sõlmida, siis
 Venemaa tegutses ühtselt Prantsusmaa-
 ga.

Artikkel 5. puudutab Täanit, Rootsit

ja Portugali, nõustades neid sel juhul, kui Inglismaa ei sõlmi rahu, sulgema inglastele oma sadamad, nutsuma ära oma saadikud Londonist ja kuulutama sõja Inglismaale. Sellega, kes kolmest riigist reeldub neid nõustusi täitmast, näituvad lepinguosaltseid kui vaenlasega. Rootsi reeldumise puhul tuleb sundida Taanit temale sõda kuulutama. Samarugused abinõud olid ette nähtud ka Austria suhtes. 7. artikli kohaselt pidi Inglismaa, juhul kui ta antud tähtajaks löesti rahu sõlmib, kompensatsiooniks asumaade eest Hannoveri tagasi saama. Salalepingu rahenas artiklil puudutas Piirgi küsimust, kus oli ette nähtud, et juhul, kui Konstantinoopol ei võta Napoleoni rahuvahendust vastu, või kui selle vastuvõtmise puhul juhtub, et läbirääkimised ei vii 3 kuu jooksul soovitud tulemustele, siis Prantsusmaa astub ühes Venemaa ja Ottomani impeeriumi vastu, et vabastada mõned Ottomani impeeriumi Euroopa provintssid (peale Rumelja ja Konstantinoopoli

linna) Türgi rusest. Salalepingu viimas-
ses artiklis oli rõhutatud, et leping
jääd salajasena ja ei kuulu avalda-
misele ilma mõlema poole nõusole-
kuta ühelegi valitsusele. ¹⁾

Tiltsi lepingus nägiti ena-
mus naasaegseid Venemaa kaotust
ja Prantsusmaa võitu, mida ta te-
gelikult oli. Tiltsis oli Napoleon võitnud
oma kolmanda pealahingu, mis oli au-
stud diplomaatiliselt relva abil. Siin olid
loodud tingimused sellised, et Venemaa
muutub Prantsusmaast sõltuvaks,
seda ähvardas rahvusvaheline iso-
latsioon, sügavus sõja oht ja ha-
vas järjest enam murduma ta ma-
jandus. Suur Vene impeerium pidi sul-
gema oma sadamad inglise kaupadele
ja ta oli sunnitud tunnustama Prants
alade väärpimeist. Üks vasemaid
punkte oli Vaarsavi hertsogkonna
loomine, mis oli Prantsusmaa sõja-
lone platstarm korruptõrre puhkus
Venemaaga. Lubades Poolale anda
reservust, Napoleon tegelikult ei nõ-

1.) Собрание Русских Учен. Общ., nr. 83, lk. 281. jj.

Selmuudni seda teha.

Venemaa oli sunnitud tunnustama na Napoleoni poolt teostatud muudatusi Kesk- ja Lääne-Euroopas ja loovutama Sugipunatid Vahemere basseinis, pidi avaldama diplomaatiliselt survet Inglismaale ja vajaduse korral na koos Napoleoni-ga sõda alustama Inglismaa vastu.

Tõltsiti rahu aga ei annud midagi reaalselt Venemaale. Tä sai vaid Biabystoni piirkonna ja lubadusi nute vallutuste suhtes Balkani poolsaarel, mis nõudis aga Venemaalt ptremaajalst sõda. Bri-ti raskest mõjus Venemaa majandusele liitumise kontinentaalblokaadiga. Engels on sellele tähelepanu pööranud, öeldes: „Venemaa võis saada raha vaid merekaubanduse kaudu ja oma Tooraine väljaveo teel kolleegsele peanisele Suurle - Ing-lismaale. Aga Venemaa oli juba liiga euroopalik maa, selleks et läbi saada ilma rahata. Kaubandus-blokaad muutis talumatuks. Ma-jandus oli tugevam diplomaatist ja tsaarist konnu; kaubandussuh-

ted Inglismaaga olid tasapisi uuendatud; Tšitsi sõjamehed olid rüüstatud ja hukkus 1812. a. sõda."¹⁾

Kontinentaallõunaadist ei peetud vnni na tetsed Napoleoni liitlased. Hollandlased, kes said tulu peamiselt mereraubandusest, hakkasid rohe murdma kontinentaallõunaadi sõjamehed. Hollandis valitses üks Napoleoni vendadest - Louis Napoleon. Juba 27. septembril 1807. a. kirjutas Napoleon talle karmi kirja, kus süüdistab, et suhted Hollandi ja Inglismaa vahel jätkuvad.²⁾ Kuid see ei aidanud ja suhted kestsid edasi.

Napoleon oli vaevalt saanud Tšitsit tagasi pöörduda, kui hakkas ette valmistama armeed sõjaväiguks Portugali vastu läbi Hispaania. Need riigid olid mõlemad huvitatud raudrauhetusest Inglismaaga, kuhu veeti välja peamiselt meriinde volla, ja ühendusest Ameerikaga, kus asusid Hispaania ja Portu-

1.) Маркс, К. и Энгельс, Ф., Соч., т. XVI, г. 2., л. 20.
2.) Маркс, Коммунистическая Тюркага, л. 397.

gali asumaad. Seepärast riivas neid eriti valusalt Napoleoni dekreet mandrisulu kohta, mis ähvardas niigi rasest majanduslikku olukorda veelgi halvendada. Seetõttu ei usaldanud Napoleon sealseid valitsejaid ja oli kindel, et nad hakkavad rikkuma Berliini dekreeti. Oli selge, et täielikust kontinentaalblokaadist ei saa seni juttu olla, kuni Napoleon ei ole täielikult Portugali ja Hispaania ning mõningate teiste ranniku alade valdaja. Kõigepealt vallutasid prantslased Portugali¹⁾ ja sellejärel Hispaania, mis algas aga rahvasõda võõraste vallutajate vastu.

Tõlsti rahu pidi Venemaa sõlmima sellers, et saada küngetõmmet peale Friedlandi raudust ja peale Napoleoni vägede kummutst Vene piiridele. Kuid liit Prantsusmaaga polnud paratamatu sellisel kujul nagu ta sõlmiti. Liit oli Napoleonile möödapääsematu vajadus, sellers et kontinentaalblokaadi oleks saanud efektiivselt teostada. Selle-

1.) Титаре, Наполеон, кн. 164.

lõttu oleks Aleksander pidanud sa-
nutama Venemaale palju rohkemaid
tragomusi.

Euroopa avaldus nägi Aleks-
andris Pürist reetjat, mitte ta pääst-
jat. Vene ohvitserkond oli juba Tils-
iti läbivääratuste ajal ärevuses
rahutragomuste üle, mida nad lu-
gesid Venemaa aule häbiväärse-
ks.

Aleksandrel oli peale läbiväärat-
uste kindel lootus teostada lähemal
ajal oma plaanid Türgi suhtes,
samal ajal kui Napoleon oli
neendumud, et Venemaa saab vaid
osakese sellest Türgi arvel, mida
Tilsitis oli lubatud.

Liit Prantsusmaaga viis Vene-
maa vastu majanduslikule laostu-
misele ja jätkis Napoleoni vabad
vööd Euroopas.

Tilsiti rahu oli jäänud mõle-
male poolele relvastatud rahuks; Vene-
maale jäi ta pool vaenulike hoiaja
Napoleoni kui usurpaatori suhtes.
See rahu ei stabiliseerinud Euroo-
pa olumorda ja lahkelt algasid
varsti uuesti Prantsusmaa ja Vene-

maa vahel, sest kontinentaalblokaadi Franzimusi oli Venemaal raske täita. Seajures ei rahuldanud Napoleon Aleksandri nõuderd Balvani idaosa ja väinade suhtes. Vastuolud viisid lõpuks 1812. a. sõjani, kus purustati Napoleoni muulus armee. Rahvasõda Hispaanias oli rõigutanud subltsti Napoleoni armee võitmatuse oreloli, kuid õiglases sõjas, mida pidas suur vene rahvas oma rahvusliku tsesetsuse eest, hävitati Napoleoni suur armee. ¹⁾

Suure Isamaasõja päevel, mil vene rahvas pidas kangelaskruu võitlulist sassa faistliku rööv vallutajate vastu, meenutas suu. Stalru oma nõnes vapraid vene väejuhte: „Tunustagu terd selles sõjas mere suurte esivanemate Aleksander Nevski, Dmitri Donskoi, Suzna Mintni, Dmitri Požarski, Aleksander Suvorovi ja Michharl Kutuzovi mehtne eeskruu.“ ²⁾ Nõurogude relvasatad jõud, olles rõige esirundkruumad maatlmas, purustasid täieltrult oma vaenlase selles sõjas.

1) Tapuur, lk. 37.

2) Stalru, J., Nõurogude Liidu suurest Isamaasõjast, lk. 35.

Kokkuvõte.

1802. a. sõlmitud Amiens'i rahu oli vaid lühikeseks hingetõmbeks võitluses Prantsusmaa ja Inglise vahel. Kumbki pool ei püüdnudki täita rahulepingu tingimusi. Napoleon rüüsis Hollandi, Šveitsi, Piemonte sõltumatuks, ta ei loobunud ka taotlustest Egiptuse ja Süüria suhtes.

Inglise omaalt poolt ei kavatsenudki loobuda Maltast, Aleksandriast, Kapimaast ja Prantsuse lõunadest Indias. Inglise rüüsilus ja maaarstokraatia polnud rahul sellega, et Napoleon ei lasnud inglise saupu temale alluvate

suurtele turgudele.

Vastuolud mõlema riigi vahel olid lepitamatud. Inglismaa, kartses Napoleoni sõjalise diktatorliku hepsuonia kehtestamist kogu Euroopa mandri üle, mis võis olla otseseks värvavaks sissetungi jaoks Inglismaale, tahtis sellest ohust pääseda sõjalise löögi andmisega Prantsusmaale.

Prantsusmaa ei soorunud veel nii ruttu sõda, sest siinsed töösturid ja suurudandlus tahtsid rahu säilitada, et saada sissetulekuid kaubandusest Inglismaaga, samuti polnud veel väga arendatud Prantsusmaal oma merelaevastiku. Kuid Napoleon ei võinud ne järgi anda Inglismaale, sest see oleks täheendav alata taandumist.

Venemaa parvus vahendust Inglismaa ja Prantsusmaa vahel, niida aga viimane ei usaldanud. Inglismaa, tahtis sundida Prantsusmaad sõjaks, esitas talle vastuvõtmatud tingimused. 16. mail 1803. a. kuulutas Inglismaa Prantsusmaale sõja, mis ei lõppenud enne Napoleoni valitsemise lõppu. Inglise

tahtsid sundida Prantsusmaad ta endistesse piiridesse ja sõlmida ra endised naabalingud.

Et sõda ei võinud Inglismaal olla edukas ilma liitlasteta Euroopa mandril, hakkas ta neid värbama, mille tulemusena moodustus kolmas Euroopa riikide Prantsusmaa vastu suunatud koalitsioon, millest võtsid osa Inglismaa, Venemaa, Austria, Rootsi ja Napoli kuningriik. Inglismaa lubas frantsiseerida kõiki riike, kes on nõus sõdima Prantsusmaa vastu.

Napoleon, kes oli valmistanud sissetungis Inglismaale, loobus sellest kavatsusest, teada saades koalitsiooni moodustamisest ja otsustas asuda võitlusse Austria ja Venemaa vastu. Tä strateegiliste plaanide murjumises etendas tähtsat osa ka ta mereväime hävitamine Trafalgari lahingus. Kõigepealt tahtis Napoleon lüüa Austriat, enne kui Vene väed kohale jõuavad. See õnnestus tal ka säilitult, tänu Austria arme juhtonna saamatusele. Austria ei

oodanud ära Vene vägede saabumist, mille tõttu purustati austerlased paari nädalaga ning Napoleon suunas sellesjärel oma väed venelaste vastu.

Venemaa püüdis veenda ka Prussia astuma sõtta Prantsusmaaga, kuid see oma liikinägeliku poliitika tõttu nõikus ja jäi ootama venelaste esimesi võite, et siis ühineda koalitsiooniga. Prussia ühtnemine oleks võinud otsustada sõja Napoleoni rahjuks, juhul kui liitlaste sõjaväed oleksid segutsenud roosiölastatult ja kindla plaani alusel.

Venelased olid sunnitud taganema Prantsuse vägede eest. Kutuzov pooldas edasi itta liikumist, kuid nii Vene kui ka Austria ketter nõudsid pealahingut, mis toimus Austerlitzi juures. Selles lahingus saavutasid prantslased täieliku võidu. Peale seda sõlmis Austria Prantsusmaaga Pressburgi rahu, millega oli kolmas koalitsioon lagunenud.

Varsti algas aga võitlus uuesti.

Prantsusmaa peavaenlane - Inglise-
juhtumisel moodustus neljas koalitsioon, millest võtsid osa Inglise-
maa, Venemaa, Prussia ja Rootsi.
Austria diplomaatia teigi siin vea,
mitte ühtnedes koalitsiooniga, nagu
Prussia oli teinud vea, mitte ühtne-
des kolmanda koalitsiooniga.

Sõjas Prussiga olles selgesti
Prussia absoluutismile kora
kõdunenud. Prussia, samuti nagu
Austria, ei oodanud ära Venemaa
poolt sõjategevuse alustamist ja
said purustava löögi Jena-Buerstedti
võitluses. Peale seda algas Prussia
kindluste häbiväärne kapitulatsioonide rida.

Peale prusslaste purustamist
asus Napoleon Vene vägede vastu
võitlusesse, kes polnud enam des-
organiseerunud ja paaniliselt põge-
nevad Prussia väed. Vaatamata üht-
lase juhtumise puudumisele, võitle-
sid vene sõdurid vapralt ja Pultus-
ki ning Preussisch-Eylau lahingute
lõis kiskuma Napoleoni võitma-
tuse orel. Kuid Vene vägede õige
juhtumise puudumise tõttu ei

osatud ära kasutada kõiki eeldusi võiduks.

Friedlandi lahingus saabus purustav löök Vene vägedele ning peale seda alustas Venemaa Prantsusmaaga rahuläbirääkimised. Napoleonil avanes nüüd võimalus sõlmida liit Venemaaga, kes pidi aitama tal allutada kogu Euroopa mandrit tema mõjuvõimule, mida oli vaja kontinentaallokaadi efektiivsuse seostamiseks. Aleksander I ja vene aadel, täis hirmu, et Napoleon võiks tungida Venemaale ja talupoegade pärisorjusest vabastamise kaudu õhutada sinu alasstõda, ruttasid läbirääkimistega. 22. juunil 1807. a. sõlmiti vaherahu ja 25. juunist kuni 7. juulini 1807. a. kestsid Aleksander I ja Napoleoni läbirääkimised Tilsitis. Peamised küsimused siin olid Pruss, Poola ja Osmanni impériumiga seotud. Napoleoni plaan oli Venemaa suunamata itta, Varssavi kertsogkonna loomine ja Pruss lahvitud. Viimast ta sõski liitostanud, länu Vene tsaari tungivatele

nõuetele, säilitada Prussiale mõned alad ja olles huvitatud liidust Venega, andis Napoleon selles küsimuses järele.

Tšisti läbirääkimised lõppesid Napoleoni võiduga. Venemaa oli sunnitud ühinema kontinentaalblokaadiga, jätma Napoleonile vabad käed Euroopas ja tunnustama Napoleoni poolt teostatud muudatus Lääne- ja Kesk-Euroopas. Vastutasuks sai Venemaa vaid Biabystoni piirkonna ja rea ebamäärased lubadusi Ottomani impeeriumi arvel. Tšisti rahu ei annud midagi reaalselt Venemaale, kuid ta oli vajalik hinge tõmbeks peale Friedlandi kaotust. Kuid liit Venemaaga oli Prantsusmaale möödapääsematu paratamatus, millest tulenevalt olles Aleksander I pööranud Tšistis rohkem saavutama.

Tšisti rahu polnud piisav, laskelised tsarid uuesti ja algas jälle sõda, mis purustati Napoleoni väed.

Napoleoni sõjad polnud arnult

võõraste maade röövitud. Napoleoni
 võidud Saksamaal, Itaalias ja mu-
 jal omased resultaadina progres-
 siivsed reforme, purustades feo-
 daalsete suhete süsteemi ja puhas-
 tades need kapitalistlike suhete are-
 nemisele.

Kasutatud allikad ja kirjandus koos lühenditega.

I Marxismi-leninismi klassikud.

- 1.) Маркс, К., Великобритания - общественное мнение в Англии, Маркс, К. и Энгельс, Ф., Сочинения, Том XII, часть II, л. 219-225, и.к., 1934 = Маркс, К. и Энгельс, Ф., Соч., т. XII, л. II.
- 2.) Энгельс, Фридрих, Анти-Дюринг, и.к., 1950. = Энгельс, Ф., Анти-Дюринг.
- 3.) Энгельс, Ф., Внешняя политика русского царизма; Может ли Европа разоружиться?, Маркс, К. и Энгельс, Ф., Сочинения, Том XII, часть II, л. 31-40; л. 335-360, и.к., 1936. = Маркс, К. и Энгельс,

Ф., Сог., т. XVI, к. II

4.) Энгельс, Ф., Положение Германии, Маркс, К. и Энгельс, Ф., Сочинения, Том V, кн. 4-25, Москва - Ленинград, 1929. = Маркс, К. и Энгельс, Ф., Сог., т. V.

5.) Энгельс, Ф., Рецензия для "Fortnightly Review", Маркс, К. и Энгельс, Ф., Сочинения, Том XIII, часть I, кн. 238-261, и.к., 1936. = Маркс, К. и Энгельс, Ф., Сог., т. XIII, к. I.

6.) Маркс, К. и Энгельс, Ф., Армия Европы, Маркс, К. и Энгельс, Ф., Сочинения, Том X, кн. 609-656, и.к., 1933. = Маркс, К. и Энгельс, Ф., Сог., т. X.

7.) Маркс, К. и Энгельс, Ф., Возможности и предпосылки войны священного союза против Франции, в 1852 г., Маркс, К. и Энгельс, Ф., Сочинения, Том VIII, кн. 448-476, Москва - Ленинград, 1931. = Маркс, К. и Энгельс, Ф., Сог., т. VIII.

8.) Ленин, В. И., Война и революция, Сочинения, Том 24, кн. 362-385, и.к., 1949, издание четвертое = Ленин, В. И., Сог., т. 24.

9.) Ленин, В. И., Грозная катастрофа и как с ней бороться, Сочинения, Том 25, кн. 295-339, и.к., 1949, из-

данное четвертое = Ленин, В. И., Сол., т. 25.

10.) Ленин, В. И., Доклад на Всероссийском съезде коммунистических организаций народов Востока 22 ноября 1919 г., Сочинения, Том 30, стр. 130-141, и.к., 1950, издание четвертое = Ленин, В. И., Сол., т. 30.

11.) Ленин, В. И., Несчастный мир; IV чрезвычайный Всероссийский съезд советов 14-16 марта 1918 г., Сочинения, Том 27, стр. 31-32; стр. 143-174, и.к., 1950, издание четвертое = Ленин, В. И., Сол., т. 27.

12.) Ленин, В. И., О брошюре Юнкера, Сочинения, Том 22, стр. 291-305, и.к., 1948, издание четвертое = Ленин, В. И., Сол., т. 22.

13.) Сталин, И. В., Заметки на современные темы, Сборник, Обопознание, Москва - Ленинград, 1928. = Сталин, И. В., Заметки на современные темы.

14.) Сталин, И. В., О недостатках партийной работы и мерах ликвидации троцкистских и иных двурушников, Москва, 1938. = Сталин, И. В., О недостатках партийной работы...

- 15.) Stalin, J., Nõurogude Liidu Suurest Tsamaasõjast, Tallinn, 1946. = Stalin, J., Nõurogude Liidu Suurest Tsamaasõjast.
- 16.) Stalin, J. V., Sõjast, Teosed, 3. köide, lk. 4-9, Tallinn, 1948 = Stalin, J. V., Teosed, 3.
- 17.) Stalin, J. V., Vene kommunistide strateegia ja taktika küsimusest, Teosed, 5. köide, lk. 155-174, Tallinn, 1948. = Stalin, J. V., Teosed, 5.

II Allikad.

- 18.) Napoleon, Ich der Kaiser, Erster Band, Stuttgart, i.a. = Napoleon, 1.
- 19.) Napoleon, Ich der Kaiser, Zweiter Band, Stuttgart, i.a. = Napoleon, 2.
- 20.) Сборник императорского Русского Училищеского Общества, Том 77, С. Петербург, 1890, = Сборник Русского Училищ. Общ., nr. 77.
- 21.) Сборник императорского Русского Училищеского Общества, Том 83, С. Петербург, 1892, = Сборник Русского Училищ. Общ., nr. 83.
- 22.) Сборник императорского Русского

Историческое Общество, Том 88,
С. Петербург, 1893. = Сборник Русского
Ист. Общ., нр. 88.

III Mund Seesed.

- 23.) Вандаль, А., Наполеон и Александр I,
Том I, С.-Петербург, 1910 = Вандаль.
- 24.) Гаршич, Н. Ф., Отечественная война
1812. года, Москва, 1949, = Гаршич.
- 25.) История дипломатии, под редакцией
В. П. Потемкина, Том I, Москва, 1941. =
= История дипломатии.
- 26.) История XIX века, под редакцией
профессоров Лависса и Рамбо, Том 1,
Москва, 1938 = Лависс.
- 27.) Миллер, А. Ф., Мустафа наша
Байрактар, Москва, Ленинград, 1947 =
= Миллер.
- 28.) Молок, А. У., Европа 1794-1815. г.,
Москва, 1949. = Молок.
- 29.) Окунь, С. Б., История СССР 1796 -
- 1825, Ленинград, 1947 = Окунь.
- 30.) Сорель, А., Европа и французская
революция, Том VI, С.-Петербург, 1906 =
= Сорель, VI

31.) Сорель, А., Европа и французская революция, Том VII, С-Петербург, 1908 = Сорель, VII

32.) Шарль, С. В., Континентальная блокада, Том I, Москва, 1913. = Шарль, Континентальная блокада.

33.) Шарль, С., Наполеон, Москва, 1942 = Шарль, Наполеон.

34.) Шарль, С. В., Шалейран, Москва, Ленинград, 1948. = Шарль, Шалейран.